

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
ФАКУЛЬТЕТ УПРАВЛІННЯ, ЕКОНОМІКИ ТА ПРАВА
КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Освітній ступінь «Магістр»

на тему:

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ РОЗВИТКУ
«ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ» В АГРАРНІЙ СФЕРІ**

Виконав: студент 2 курсу, групи Ек-61

Спеціальності 051 «Економіка»
(шифр і назва)

Коlachник Максим Васильович

Керівник: _____
(Прізвище та ініціали)

Рецензент: _____
(Прізвище та ініціали)

ДУБЛЯНИ 2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
ФАКУЛЬТЕТ УПРАВЛІННЯ, ЕКОНОМІКИ ТА ПРАВА
КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ

Освітній ступінь Магістр
Спеціальність 051 «Економіка»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
економіки

(підпис)

Сиротюк Г. В.
(прізвище, ім'я, по батькові)

«04» березня 2024 року

З А В Д А Н Н Я
на кваліфікаційну роботу студенту
Колачнику Максиму Васильовичу
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: Організаційно-економічний механізм розвитку «зеленої економіки» в аграрній сфері

керівник роботи:

_____ (прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ЛНУП № 740/к-с в редакції від 16 жовтня 2024 р.

2. Строк подання студентом роботи до «26» листопада 2024 року
3. Вихідні дані до роботи нормативно-законодавчі акти, літературні джерела, дані сільськогосподарських підприємств, статистична звітність.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

Вступ

Розділ 1. Теоретичні основи розвитку «зеленої економіки»

- 1.1. Поняття, значення та принципи «зеленої економіки» в сучасних умовах
- 1.2. Особливості впровадження концепції «зеленої економіки» в аграрному секторі
- 1.3. Механізми державної політики щодо розвитку «зеленої економіки»

Розділ 2. Аналіз організаційно-економічного механізму аграрного сектору в контексті «зеленої економіки»

- 2.1. Економічна оцінка чинників «зеленої економіки» аграрного сектору України
- 2.2. Розвиток аграрного бізнесу в концепції «зеленої економіки»
- 2.3. Економічні та екологічні виклики впровадження «зеленої економіки»

Розділ 3. Вдосконалення організаційно-економічного механізму розвитку «зеленої економіки»

- 3.1. Стратегічні напрями впровадження «зеленої економіки» в аграрному секторі
- 3.2. Інструменти стимулювання інновацій та екологічно орієнтованого бізнесу
- 3.3. Стратегічні пріоритети розвитку «зеленої економіки» для «зеленого» відновлення країни

Висновки

Список використаних джерел

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень): рисунки, таблиці, схеми

6. Дата видачі завдання «04» березня 2024 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи
1.	Отримання завдання. Вивчення рекомендованої літератури по темі КР. Написання аналітичного огляду. Вивчення об'єкту. Аналіз існуючого стану (складання програми; написання пояснювальної записки; підготовка картографічних матеріалів для КР).	березень-серпень 2024 р.
2.	Розробка перспективного рішення та його обґрунтування (написання перспективної частини; виготовлення планової основи для основного варіанту роботи).	вересень 2024 р.
3.	Розробка та обґрунтування пропозицій щодо реалізації роботи. Написання економічної частини роботи; висновків і пропозицій з реалізації роботи; кінцеве редагування пояснювальної записки; оформлення кінцевого варіанту роботи та інших графічних матеріалів, які представляються до захисту в ЕК).	жовтень 2024 р.
4.	Кінцеве оформлення кваліфікаційної роботи (здача пояснювальної записки керівнику КР; виправлення його зауважень; здача КР на рецензування; кінцеве оформлення ілюстративних матеріалів, таблиць).	листопад 2024 р.
5.	Підготовка до захисту в ЕК. Пробний захист на випускній кафедрі (написання доповіді й погодження її з керівником КР; виправлення зауважень у графічній частині).	грудень 2024 р.

Студент

(підпис)

Колачник М. В.

(прізвище та ініціали)

Керівник роботи

(підпис)

(прізвище та ініціали)

УДК: 338.432:631.147

Кваліфікаційна робота: 83 ст. текст. част., 23 рис., 9 табл., 70 літературних джерел.

Колачник М. В. – Кваліфікаційна робота. Кафедра економіки. – Дубляни, Львівський НУП, 2024.

У дослідженні розкрито теоретичні засади, сучасні виклики та перспективи впровадження організаційно-економічного механізму зеленої економіки в аграрній галузі. Визначено, що «зелена економіка» поєднує економічний розвиток з екологічною сталістю та соціальною відповідальністю, забезпечуючи раціональне використання природних ресурсів, мінімізацію екологічного впливу та підвищення якості життя населення. Державна політика розвитку зеленої економіки ґрунтується на поєднанні регуляторних, економічних та інформаційних інструментів. Серед ефективних механізмів виділено податкові пільги, грантові програми, пільгове кредитування та інформаційну підтримку екологічного бізнесу. Особливу увагу приділено інвестиціям у сталий розвиток, підтримці малого та середнього бізнесу, розвитку органічного землеробства та енергоефективних технологій. Висвітлено стратегічні напрями та пріоритети розвитку «зеленої економіки» для «зеленого» відновлення країни.

Ключові слова: «зелена економіка», державна політика, організаційно-економічний механізм, органічне виробництво, сталий розвиток, відновлювані джерела енергії, інновації.

АНОТАЦІЯ

Висвітлено теоретичні основи, актуальні виклики та перспективи впровадження організаційно-економічного механізму «зеленої економіки» в аграрному секторі. Зазначено, що «зелена економіка» поєднує економічний розвиток із екологічною сталістю та соціальною відповідальністю, сприяючи раціональному використанню ресурсів, зменшенню екологічного впливу та підвищенню якості життя. Вказано, що розвиток «зеленої економіки» базується на інтеграції регуляторних, економічних та інформаційних інструментів. Акцент зроблено на інвестиціях у сталий розвиток, підтримці малого й середнього бізнесу, розвитку органічного землеробства та енергоефективних технологій. Запропоновано стратегічні напрями та пріоритети розвитку «зеленої економіки» для «зеленого» відновлення країни.

Ключові слова: «зелена економіка», державна політика, організаційно-економічний механізм, органічне виробництво, сталий розвиток, відновлювані джерела енергії, інновації.

ANNOTATION

The theoretical foundations, current challenges, and prospects for implementing the organizational and economic mechanism of the «green economy» in the agricultural sector are highlighted. It is noted that the «green economy» integrates economic development with environmental sustainability and social responsibility, promoting the rational use of resources, reducing environmental impact, and improving quality of life. The development of the «green economy» is based on the integration of regulatory, economic, and informational tools. Emphasis is placed on investments in sustainable development, support for small and medium-sized businesses, the development of organic farming, and energy-efficient technologies. Strategic directions and priorities development of the «green economy» for the «green» recovery of the country are proposed.

Keywords: green economy, public policy, organizational and economic mechanism, organic production, sustainable development, renewable energy sources, innovations.

ЗМІСТ

Вступ.....	7
Розділ 1. Теоретичні основи розвитку «зеленої економіки».....	10
1.1. Поняття, значення та принципи «зеленої економіки» в сучасних умовах.....	10
1.2. Особливості впровадження концепції «зеленої економіки» в аграрному секторі.....	16
1.3. Механізми державної політики щодо розвитку «зеленої економіки».....	21
Розділ 2. Аналіз організаційно-економічного механізму аграрного сектору в контексті «зеленої економіки».....	27
2.1. Економічна оцінка чинників «зеленої економіки» аграрного сектору України.....	27
2.2. Розвиток аграрного бізнесу в концепції «зеленої економіки».....	34
2.3. Економічні та екологічні виклики впровадження «зеленої економіки».....	43
Розділ 3. Вдосконалення організаційно-економічного механізму розвитку «зеленої економіки».....	51
3.1. Стратегічні напрями впровадження «зеленої економіки» в аграрному секторі.....	51
3.2. Інструменти стимулювання інновацій та екологічно орієнтованого бізнесу.....	57
3.3. Стратегічні пріоритети розвитку «зеленої економіки» для «зеленого» відновлення країни.....	62
Висновки	69
Список використаних джерел.....	74

ВСТУП

Актуальність теми. Розвиток «зеленої» економіки в аграрній сфері набуває дедалі більшої ваги в умовах зростання екологічних загроз, зниження природно-ресурсного потенціалу та необхідності забезпечення сталого розвитку. Україна, як одна з провідних аграрних держав, стикається з викликами щодо адаптації сільського господарства до нових екологічних вимог, підвищення ефективності використання ресурсів та впровадження інноваційних технологій. Формування організаційно-економічного механізму розвитку «зеленої» економіки є стратегічним напрямом, який сприятиме забезпеченню екологічної безпеки, зростанню конкурентоспроможності аграрного сектору та соціально-економічному добробуту.

На сьогодні питання розвитку «зеленої економіки» в Україні привертає увагу багатьох вітчизняних науковців, що підтверджується значною кількістю досліджень, присвячених цій тематиці. Зокрема, цією проблематикою займаються Боровик Ю. Т., Єлагін Ю. В., Полякова О. М., Гарлицька Д. А., Маковоз О. С., Мамалига В. О., Марченко О. І., Мірошниченко В. В., Потапенко В. Г., Скороход І. С., Латинін М., Біловіцька Ю. та інші. Попри численні дослідження, окремі аспекти впровадження та перспективи розвитку «зеленої економіки» в Україні залишаються недостатньо висвітленими та викликають певні суперечності, що підтверджує актуальність цієї теми.

Метою дослідження є розробка науково-методичних основ та практичних рекомендацій щодо вдосконалення організаційно-економічного механізму розвитку «зеленої» економіки в аграрній сфері України.

Для досягнення мети були визначені такі основні **завдання**:

1. Розкрити сутність та теоретичні засади «зеленої економіки» як концепції сталого розвитку.
2. Визначити ключові проблеми та бар'єри впровадження «зеленої економіки» в аграрному секторі.

3. Оцінити сучасний стан екологізації аграрного виробництва в Україні.
4. Розробити структуру організаційно-економічного механізму, спрямованого на сталий розвиток аграрного сектору.
5. Надати практичні рекомендації щодо впровадження «зелених» інновацій та ефективного управління ресурсами.

Об'єктом дослідження є організаційно-економічні процеси розвитку аграрного сектору в контексті впровадження концепції «зеленої» економіки.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та практичні аспекти формування і реалізації організаційно-економічного механізму розвитку «зеленої» економіки в аграрній сфері.

Методи дослідження. Для вивчення організаційно-економічного механізму розвитку «зеленої економіки» в аграрній сфері застосовано комплексний підхід, що включає кількісні та якісні методи, а саме: аналіз і синтез – для вивчення наукових концепцій, нормативно-правових актів та економічних теорій, пов'язаних із «зеленою економікою», що дозволить узагальнити існуючий досвід і розробити рекомендації для аграрного сектору; системний підхід - для оцінки взаємозв'язку між складовими механізму розвитку; економіко-статистичний аналіз – для аналізу даних щодо використання ресурсів, економічної ефективності «зелених» технологій та екологічного впливу аграрного виробництва; емпірико-індуктивний метод - збір та аналіз даних про можливі перспективні напрями розвитку для виявлення тенденцій, суперечностей та проблем у сфері «зеленої» економіки та можливості їх подальшого вирішення. SWOT-аналіз – для виявлення сильних і слабких сторін, можливостей і загроз впровадження «зелених» ініціатив в аграрній сфері та інших.

Інформаційною базою кваліфікаційної роботи є нормативно-законодавчі акти, директиви країн ЄС, праці науковців, статистичні дані, літературні джерела.

Наукова новизна кваліфікаційної роботи полягає в удосконаленні теоретичної сутності механізму «зеленої економіки», оцінці умов формування «зеленої економіки», визначення особливостей «зеленого» розвитку аграрного бізнесу та оцінки його ефективності.

Практичне значення результатів дослідження полягає у впровадженні теоретичних положень, висновків та рекомендацій дослідження до рівня практичних розробок, а також у можливості їх застосування для вдосконалення організаційно-економічного механізму розвитку «зеленої» економіки в аграрному секторі. Використання запропонованих заходів дозволить підвищити ефективність використання ресурсів, забезпечити довгострокову конкурентоспроможність аграрних підприємств. Рекомендації можуть бути впроваджені як на рівні окремих підприємств, так і в рамках державної політики розвитку аграрної галузі.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ «ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ»

1.1. Поняття, значення та принципи «зеленої економіки» в сучасних умовах

«Зелена економіка» – це новий підхід до економічного розвитку, який поєднує досягнення економічного зростання з підвищенням екологічної стійкості. Вперше цей термін був застосований на міжнародному рівні в доповіді Програми ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП) у 2011 році, і з того часу активно використовується у глобальних стратегіях сталого розвитку.

Згідно програми ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП) «зелена економіка» – це така економіка, яка орієнтується на покращення добробуту людства та соціальну рівність, шляхом суттєвого скорочення ризиків від змін навколишнього середовища та нестачі природних екологічних ресурсів [1]. Вона визначається як така модель економіки, що має на меті збереження природних ресурсів, мінімізацію екологічних ризиків та зниження викидів парникових газів, одночасно сприяючи соціальній інклюзивності та економічному процвітання.

Основна мета «зеленої економіки» полягає у створенні умов для гармонійної взаємодії трьох ключових напрямів розвитку: соціального добробуту, економічного прогресу та збереження довкілля.

Марченко О. І., Мамалига В. О. серед ключових напрямів діяльності, що належать до «зеленої економіки», виділяють розвиток відновлюваних джерел енергії, підвищення енергоефективності будівель, впровадження сталого енергоефективного транспорту, раціональне використання ресурсів у сільському господарстві й водному секторі, а також утилізацію відходів і ефективне управління матеріалами у виробничих процесах [2].

Напрямок «зеленого» розвитку економіки має певні особливості, залежно від людських, природних та економічних ресурсів кожної країни. Наприклад, розвинені країни часто зосереджують зусилля на підвищенні енергоефективності у будівництві та транспорті, удосконаленні урбаністичної політики та оптимізації землекористування. Дослідники виділяють широкий спектр економічних інструментів і ринкових механізмів для переходу до «зеленої економіки». Серед них – приватні та державні інвестиції у «зелене» виробництво, державна політика закупівель, що стимулює виробництво екологічної продукції, обмін екотехнологіями між країнами, а також цільова підтримка державою досліджень і розробок, спрямованих на створення екологічно чистих технологій [3, с. 93].

Для більш ширшого розкриття сутності «зеленої економіки» розглянемо її трактування у працях науковців (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Сутність поняття «зелена економіка» у працях науковців

Науковці	Сутність поняття «зелена економіка»
О. Маковоз, Т. Передерій	Автори трактують «зелену економіку» як модель господарювання, що поєднує економічне зростання, соціальну справедливість та екологічну відповідальність. Вона спрямована на зменшення негативного впливу людської діяльності на довкілля та раціональне використання природних ресурсів.
Ю. Боровик, Ю. Єлагін, О. Полякова	«зелена економіка» характеризується як модель економічного розвитку, що знижує екологічні ризики і негативні наслідки для довкілля, сприяє ефективному використанню ресурсів, енергозбереженню та зменшенню викидів парникових газів.
А. Івашура	Автор запропонував на основі оцінки основних характеристик «зеленого» зростання оптимальні напрями переходу від лінійної до «зеленої економіки».
М. Латинін, Ю. Біловицька	Розглядають «зелену економіку» як модель, спрямована на екологізацію державної політики, раціональне використання ресурсів і зменшення негативного впливу на навколишнє середовище.

Т. Зінчук, Т. Паламарчук, Т. Усюк	«Зелена економіка» визначається як система господарювання, що базується на екологічній стійкості, раціональному використанні ресурсів та інноваціях, спрямованих на збереження довкілля в умовах глобалізації.
Р. Зварич, О. Масна, І. Рівіліс	Сутність «зеленої економіки» полягає у розробці концепції економіки, що спрямована на забезпечення сталого розвитку через зменшення негативного впливу на довкілля, ефективне використання природних ресурсів за умови збереження сталого демографічного балансу та врахування соціальних аспектів.
В. Бондаренко, В. Покиньчереда, О. Підвальна, Т. Колісник, С. Соколюк	«Зелена економіка» розглядається в контексті впровадження екологічно орієнтованого виробництва, створення нових робочих місць, забезпечення добробуту суспільства та досягнення цілей сталого розвитку.
О. Єрмаков, І. Костецька	Розглянули напрями розвитку системи «зеленої економіки», висвітлили її ключові характеристики, специфічні особливості та принципи, а також розглянули її мультиплікативний та антикризовий потенціал.
К. Сич, В. Бугайчук, І. Грабчук	«Зелена економіка» є складовою частиною сталого розвитку та передбачає гармонійне співіснування економічної, соціальної систем і навколишнього середовища.
Н. Мельник, О. Чайкін	Зелена економіка в умовах імплементації стратегії сталого розвитку є необхідним і перспективним підходом для забезпечення збалансованого розвитку, який враховує потреби сучасного суспільства, економічну стабільність та збереження навколишнього середовища.
У. Новак, С. Дацків	Виділяють такі риси «зеленої економіки»: ефективне використання природних ресурсів, збереження і збільшення природного капіталу, зменшення забруднення; низькі вуглецеві викиди; запобігання втрати екосистемних послуг і біорізноманіття; зростання доходів і зайнятості населення

Складено на основі [4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15]

У глобальному контексті відбувається інтеграція «зеленої економіки» в національні економіки та урядові рішення, що спричинило виникнення різних форм дискусій. Виділяють чотири дискусійні форми «зеленої

економіки»: зелена стійкість, зелене зростання, зелена трансформація та зелена революція [16]. Аналіз даних форм дозволить глибше зрозуміти різноманітність підходів до інтеграції екологічних аспектів у економічний розвиток (рис. 1.1).

Рисунок 1.1. Сутність форм «зеленої економіки»

Побудовано на основі [16].

Проте виділяють й проблемні аспекти даних форм. Концепція зеленої стійкості може бути занадто фокусованою на стабільності без достатньої уваги до необхідних змін у технологічному та соціальному середовищах.

Ідея зеленого зростання часто критикується за те, що вона може не вирішити основні проблеми, пов'язані з екологічною кризою, оскільки зростання може продовжувати збільшувати обсяги споживання ресурсів.

Зелена трансформація є складним і часто болючим процесом, що потребує великих фінансових та політичних зусиль, а також може викликати соціальні конфлікти.

Зелена революція може бути обмежена або неуспішною, якщо не буде враховано вплив на навколишнє середовище, соціальні чинники або економічну нерівність.

Впровадження «зеленої економіки» в Україні стикається з низкою проблем, серед яких:

1. Обмеженість державного та приватного фінансування для екологічних проєктів стримує розвиток відновлюваної енергетики та екологічно чистих технологій.
2. Енергетична, транспортна та промислова інфраструктура України в багатьох регіонах є застарілою та малоефективною, що ускладнює інтеграцію сучасних «зелених» технологій. До того ж частина територій України є окупованою чи перебуває в зоні бойових дій.
3. Недосконалість законодавства та бюрократія створюють перепони для розвитку «зелених» ініціатив і впровадження інновацій.
4. Непрозорість процесів розподілу ресурсів і впровадження проєктів може гальмувати розвиток «зеленої економіки».
5. Україна все ще залежить від викопних видів палива, таких як вугілля, нафта та газ, що уповільнює перехід на відновлювані джерела енергії.
6. Відсутність сучасних технологій та навичок у більшості підприємств обмежує можливості впровадження екологічно чистих виробничих процесів.
7. Перехід на «зелену економіку» може призводити до втрати робочих місць у традиційних галузях, таких як вугільна промисловість, якщо не впроваджуються програми перепідготовки працівників.

Важливим мотивом запровадження «зеленої економіки» в Україні було підписання у 2014 році Угоди про Асоціацію з ЄС. Цей документ включає зобов'язання щодо адаптації українського законодавства до екологічних стандартів ЄС, зокрема у сферах енергетики, транспорту, управління відходами та охорони довкілля [17].

В Україні наявні передумови для розвитку «зеленої економіки» (рис. 1.2).

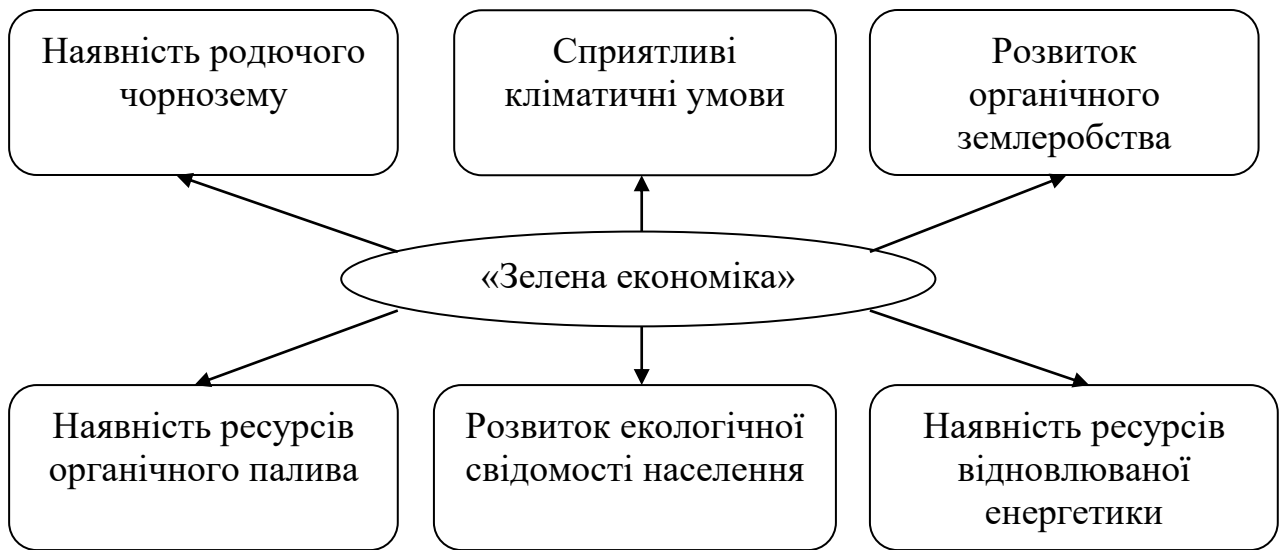

Рисунок 1.2. Передумови, які сприяють розвитку «зеленої економіки» в Україні

Побудовано автором на основі даних [2].

Принципи «зеленої економіки» спрямовані на досягнення сталого розвитку, який забезпечує економічний прогрес, соціальну справедливість та екологічну безпеку. Основними принципами є:

1. Екологічна стійкість, суть якої проявляється у тому, що усі економічні процеси мають враховувати довгостроковий вплив на екосистеми.
2. Це вимагає переходу на відновлювані джерела енергії, скорочення викидів CO₂ та раціонального використання природних ресурсів.
3. Інноваційність, тобто впровадження технологій, які сприяють екологізації економіки. Інновації в «зелених» технологіях підвищують конкурентоспроможність і сприяють сталому розвитку [17].
4. Енергоефективність та ресурсоефективність, які є пріоритетними напрямками для інвестування та отримання кредитів [18].
5. Дотримання принципів сталого розвитку.

6. Циркулярність ресурсів, тобто створення замкнених циклів у виробництві для мінімізації відходів. Це сприяє вторинній переробці, зменшенню забруднення та оптимальному використанню ресурсів.

7. Соціальна інклюзивність. Включення малозабезпечених верств суспільства у виробничі процеси та забезпечення рівного доступу до ресурсів сприяють соціальній стабільності.

8. Локалізація економіки, яка полягає у підтримці місцевих економік для зменшення екологічного сліду. Зменшення транспортних витрат і підтримка місцевого виробництва позитивно впливають на екологію.

9. Прозорість і відповідальність. Прозорість стимулює довіру та сприяє ефективному впровадженню «зелених» ініціатив.

10. Підвищення добробуту людей, а саме піклування про здоров'я, освіти та чисте довкілля.

11. Обережності стосовно соціальних наслідків та впливу на навколишнє середовище [19].

Зелена економіка є ключовим напрямом розвитку сучасних країн у контексті глобальних екологічних та економічних викликів. Вона передбачає створення таких умов для розвитку, коли збереження навколишнього середовища та соціальна інклюзивність є важливими складовими економічного процвітання. Сучасні принципи «зеленої економіки» сприяють забезпеченню сталого розвитку, збереженню ресурсів для майбутніх поколінь і вирішенню проблем, які постають перед людством.

1.2. Особливості впровадження концепції «зеленої економіки» в аграрному секторі

У всіх секторах економіки, при перехід на «зелену економіку», відбуваються комплексні зміни, в тому числі й аграрному секторі. Це включає впровадження екологічно чистих технологій, оптимізацію

використання природних ресурсів, зменшення викидів парникових газів, розвиток органічного землеробства та впровадження принципів кругової економіки. Такі зміни спрямовані на забезпечення сталого розвитку, підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств і збереження екосистеми для майбутніх поколінь.

Впровадження «зеленої економіки» в аграрному секторі передбачає такі напрями:

1. Використання екологічно чистих технологій, тобто застосування органічного землеробства, яке виключає використання хімічних добрив та пестицидів, і сприяє збереженню родючості ґрунтів.

2. Раціональне споживання води, енергії та матеріалів через інноваційні підходи, такі як крапельне зрошення або біоенергетичні установки, що дозволяє знизити витрати та зменшити екологічне навантаження.

3. Перехід на замкнуті цикли виробництва, тобто до кругової економіки, що дозволяє перетворювати відходи виробництва на ресурси, наприклад, компост чи біогаз.

4. Діджиталізація аграрного сектору шляхом використання цифрових технологій, таких як точне землеробство та моніторинг через супутники чи дрони, що сприяє підвищенню ефективності аграрних операцій і зменшенню втрат.

При переході на «зелену економіку» важлива роль належить виробництву органічної продукції. Згідно з даними IFOAM [20], в Україні до 2019 року спостерігаємо позитивну динаміку зростання кількості органічних операторів, яка в 2019 році сягнула 617, що більше у 20 раз порівняно з 2002 роком і на 22 % порівняно з 2023 роком. А вже з 2020 року кількість операторів почала скорочуватись і в 2023 році становила 481 (рис.1.3).

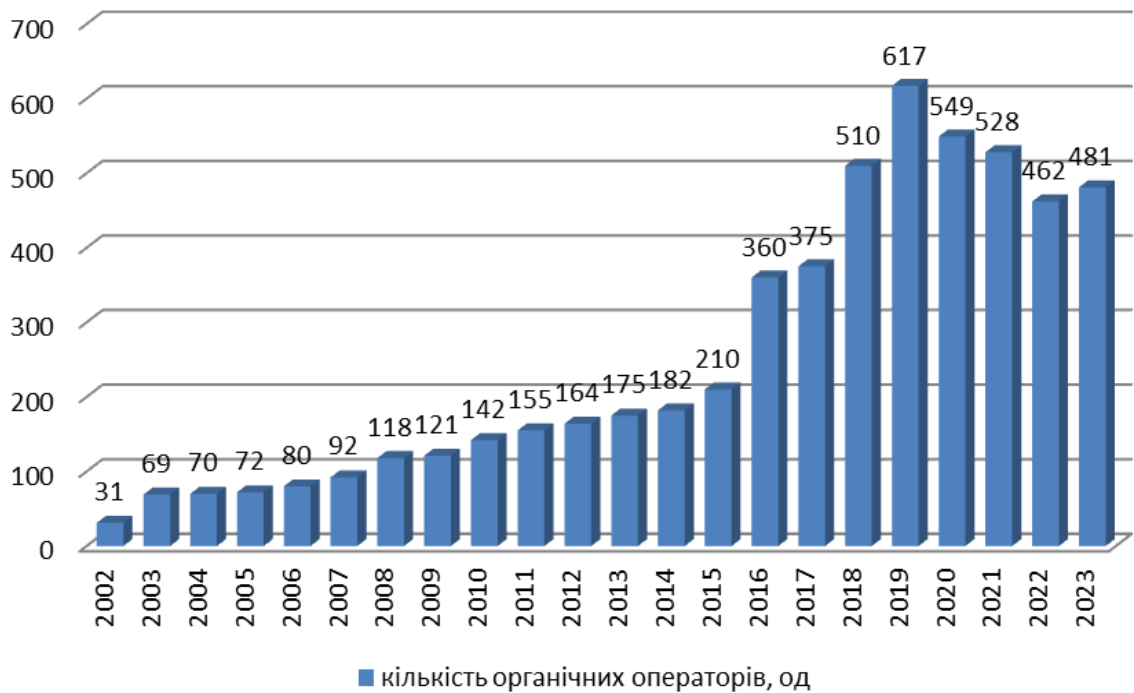

Рисунок 1.3. Динаміка органічних операторів в Україні
Побудовано за даними IFOAM та Федерації органічного руху [20, 21]

Площі під органічними сільськогосподарськими культурами мали майже аналогічну тенденцію як і наявність операторів. Так, у 2023 році вони зросли порівняно з 2002 роком у 2,9 рази і були найбільші за період дослідження (471176 га). Хоча війна та тимчасова окупація частини територій України наклала свій відбиток, коли у 2022 році площі знизились до 263619 га, проте вже зараз бачимо відновлення площ (рис. 1.4).

Сертифіковані органічні господарства володіють різними площами сільськогосподарських угідь, від декількох гектарів до тисяч гектарів. Переважна більшість – це дрібні господарства, як і в країнах Європейського Союзу. Спеціалізація дрібних органічних господарств в основному направлена на вирощуванні плодів, овочевої та ягідної продукції.

Сертифіковані органічні господарства володіють різними площами сільськогосподарських угідь, від декількох гектарів до тисяч. Переважна більшість – це дрібні господарства, як і в країнах Європейського Союзу.

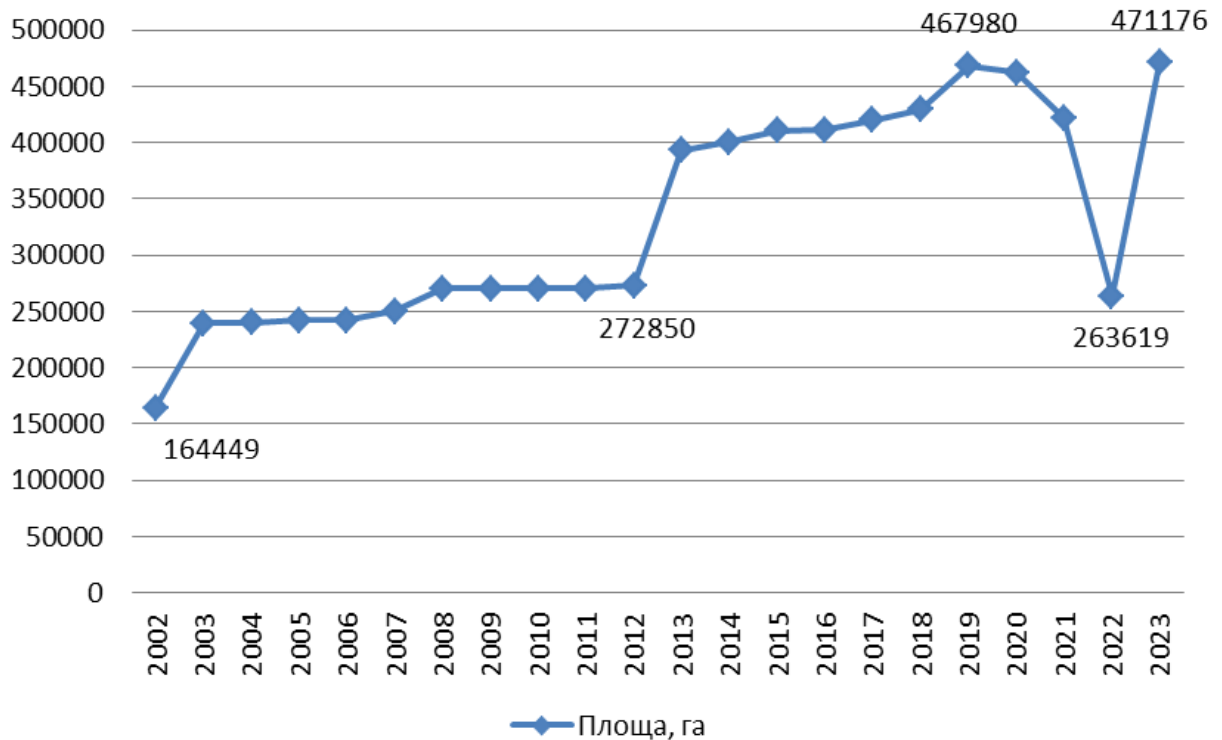

Рисунок 1.4. Динаміка площі органічних сільськогосподарських угідь в Україні

Побудовано за даними IFOAM та Федерації органічного руху [20, 21]

Спеціалізація дрібних органічних господарств в основному направлена на вирощуванні плодів, овочевої та ягідної продукції.

І хоча площі під органічними угіддями трохи зменшилися, але ринок залишається активним, особливо в експортному сегменті. Органічна продукція в основному орієнтована на експорт, особливо продукція зернобобових культур та ягідних культур. Проте в останні роки спостерігається зростання в динаміці внутрішнього ринку органічної продукції, окрім 2022 року коли відбулося суттєве зниження споживчого ринку, що пов'язано з війною у країні (рис. 1.5).

З даного рисунку бачимо, що обсяги споживчого ринку органічної продукції зростали до 2021 року і сягнули 33 млн. Євро, тоді як у 2004 році становили 0,1 млн. Євро. У 2023 році обсяги скоротились порівняно з 2021 роком на 18,2 %.

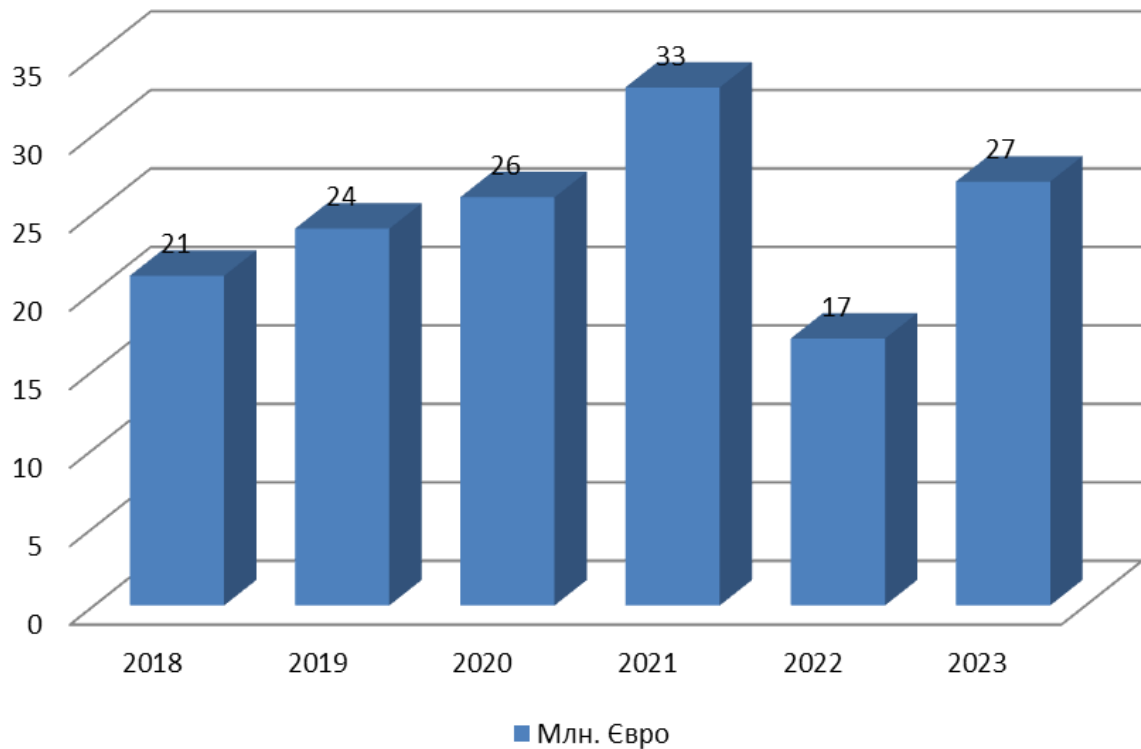

Рисунок 1.5. Динаміка обсягів споживчого ринку органічної продукції
Побудовано за даними IFOAM та Федерації органічного руху [20, 21]

Таким чином, у 2023 році внутрішній ринок органічної продукції в Україні оцінювався приблизно в 27 млн Євро, з тенденцією до стабілізації та поступового зростання після попередніх спадів.

Сільське господарство забезпечує не лише виробництво продуктів харчування для населення, а й постачає сировину для вторинного сектору економіки. Його трансформація базується на розвитку органічного виробництва та впровадженні органічного землеробства. Тому науковці Квач Я. П., Фірсова К. В. і Борисов О. Г. вважають, що озеленення сільського господарства включає не лише виробництво органічної продукції, але й вирощування енергетичних культур для їх використання в енергетичних цілях. Переорієнтація агропромислового комплексу на «зелену економіку» сприятиме скороченню безробіття в сільській місцевості, переходу на

екологічно чисте біопаливо, зменшенню залежності від традиційних енергоресурсів і зниженню витрат на їхнє постачання [22].

Однією з ключових програм розвитку України в галузі «зеленої економіки» є ініціатива «EaP GREEN». Її метою є сприяння переходу країн Східного партнерства на екологічно орієнтовану модель розвитку та ведення бізнесу, забезпечуючи відокремлення економічного зростання від деградації навколишнього середовища та виснаження природних ресурсів [23].

Основними перевагами впровадження «зеленої економіки» є збереження природного капіталу, забезпечення екологічної безпеки та підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору. Разом з тим, існують виклики, зокрема, високі початкові витрати на впровадження інновацій та необхідність підвищення кваліфікації працівників.

Успіх переходу на «зелену економіку» в аграрному секторі залежить від комплексної підтримки держави, бізнесу та громадськості, а також активної інтеграції наукових розробок і міжнародного досвіду. Ця трансформація сприятиме не лише підвищенню економічної ефективності, але й забезпеченню довгострокової стійкості сільського господарства.

1.3. Механізми державної політики щодо розвитку «зеленої економіки»

Державна політика розвитку «зеленої економіки» є новим напрямом стратегій розвитку багатьох країн світу, в тому числі й України. Вважається, що впровадження такої політики сприятиме економічному зростанню більшості держав, водночас запобігаючи фінансовим та екологічним кризам.

Під механізм державної політики сталого розвитку «зеленої економіки» М. Латинін та Ю. Біловіцька розуміють систему взаємопов'язаних компонентів, що відображає процес взаємодії суб'єкта державної політики з об'єктом через застосування інструментів і методів впливу. Ця система

спрямована на узгодження державних, суспільних і приватних інтересів з метою сприяння переходу до «зеленої економіки», а також екологізації виробничих і споживчих процесів [7].

Досягнення «зеленого» зростання в аграрному секторі можливе лише за умови створення інституційного підґрунтя для розвитку «зеленої економіки». У цьому процесі важливу роль відіграє держава. Хоча вже ухвалено низку законодавчих і нормативно-правових актів, необхідно продовжувати активну роботу, щоб забезпечити економічне зростання, зберігаючи при цьому довкілля [25].

Проведення концепції «зеленої економіки» в Україні визначенні Європейським зеленим курсом (European Green Deal). Це стратегія Європейського Союзу, спрямована на досягнення сталого економічного розвитку шляхом перетворення Європи на кліматично нейтральний континент до 2050 року. Ініціатива була представлена Європейською Комісією у грудні 2019 року. Її мета – забезпечити екологічну, економічну та соціальну стійкість шляхом трансформації всіх сфер економіки, від енергетики та транспорту до сільського господарства та промисловості [26].

На сучасному етапі розвитку аграрної сфери на засадах «зеленої економіки» важливою базою для її трансформації є такі нормативно законодавчі акти (табл. 1.2).

Державна політика щодо розвитку «зеленої економіки» забезпечує баланс між економічними процесами та збереженням навколишнього середовища. У рамках програми Організації Об'єднаних Націй з охорони навколишнього середовища «зелена економіка» визначена як важлива концепція, що сприяє покращенню добробуту людей і соціальної справедливості, одночасно зменшуючи екологічні загрози та дефіцит природних ресурсів [33].

Таблиця 1.2

Основні нормативно законодавчі акти для трансформації розвитку аграрного сектору на засадах «зеленої економіки»

Нормативно-законодавчий акт	Суть документу
Національна економічна стратегія на період до 2030 року [27]	Визначає пріоритети розвитку економіки країни, зокрема, підтримку сталого розвитку, інтеграцію інноваційних технологій у різні сектори, зокрема аграрний, а також впровадження принципів зеленої економіки
Енергетична стратегія України на період до 2035 року [28]	Фокусується на розвитку відновлюваних джерел енергії та зниженні залежності від викопних енергоресурсів. Вона включає зусилля з підвищення енергоефективності, що є важливим аспектом для «зеленої» трансформації аграрного сектора
Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2030 року [29]	Окреслює цілі та заходи, спрямовані на охорону навколишнього середовища, включаючи запобігання забрудненню та збереження природних ресурсів, що безпосередньо впливає на аграрну сферу
Національна стратегія управління відходами в Україні до 2030 року [30]	Визначає принципи та заходи для ефективного управління відходами, що сприяє зменшенню негативного впливу на довкілля та розвитку сталих виробничих практик.
Національна транспортна стратегія України на період до 2030 року [31]	Спрямована на розвиток екологічно чистих транспортних засобів та інфраструктури, що є важливим елементом для зменшення викидів вуглецю в аграрному секторі
Стратегія розвитку експорту продукції сільського господарства, харчової та переробної промисловості України на період до 2026 року [32]	Підтримка аграрного експорту та розвитку сталих методів виробництва і переробки, що забезпечують екологічну ефективність і економічну вигоду для країни.

Принципи «зеленої економіки» включають кілька важливих показників:

- соціально-економічне середовище (справедливість у напрямках «зеленої економіки» та принципи, які гарантують основний рівень доходу, товарів і послуг у суспільстві);
- екологічне середовище (з акцентом на взаємодію діяльності людини, пов'язаної з «зеленою економікою», і природного середовища, з урахуванням як місцевих, так і глобальних екологічних проблем);

- соціальне середовище (взаємодія між середовищем і суспільством, що виникає внаслідок впровадження «зеленої економіки») [34].

На сьогодні важливим завданням державного управління є розробка механізмів державної політики сталого розвитку «зеленої економіки». Науковці виділяють економічний, правовий, інформаційний та адміністративний механізми [7].

Проаналізуємо інструменти зазначених механізмів (рис. 1.6).

Рисунок 1.6. Механізми державної політики сталого розвитку «зеленої економіки»

Складено автором на основі [7, 35]

Економічний механізм державної політики включає використання фінансових інструментів, таких як податки, субсидії та інвестиції, для стимулювання економічного зростання та розвитку.

Правовий механізм державної політики забезпечує реалізацію політичних рішень через систему законів, нормативно-правових актів та судових органів. Він визначає права та обов'язки суб'єктів політичної діяльності, регулюючи їх поведінку відповідно до законодавства [35].

Для ефективного впровадження правового механізму необхідно: удосконалити законодавчу та нормативно-правову бази, які забезпечать дотримання принципів державної політики сталого розвитку «зеленої економіки»; поетапно здійснювати заходи, визначені у Стратегії сталого розвитку України до 2030 року; реалізувати незалежну соціальну експертизу законодавчих та інших нормативних актів, що стосуються формування і реалізації державної політики «зеленої економіки» [35].

Інформаційний механізм передбачає надання громадянам, бізнесу та органам влади актуальної та достовірної інформації, що допомагає ухвалювати обґрунтовані рішення. Нині даний механізм повинен забезпечувати вчасне отримання достовірної та актуальної інформації щодо охорони навколишнього середовища, використання енергоощадних та ресурсощадних технологій, науки, цінової інформації тощо.

Адміністративний механізм полягає у впровадженні та контролі за виконанням державних норм, стандартів і правил через державні органи та інститути. Через адміністративний механізм держава виконує охоронну та регуляторну функції. Дія механізму здійснюється через закони, нормативні акти, інструкції, розпорядження, накази, положення тощо.

Ці механізми взаємодіють між собою та допомагають інтегрувати принципи сталого розвитку в усі сфери економічної та соціальної діяльності.

Держава просуває «зелену економіку» здійснюючи прямі інвестиції в проєкти «зеленої» інфраструктури. Ці інвестиції охоплюють такі ініціативи, як енергетична ефективність, відновлювані джерела енергії, сталий транспорт, покращення управління водними ресурсами, зменшення викидів парникових газів та адаптація до зміни клімату. Вони включають:

будівництво сонячних і вітрових електростанцій, модернізацію інфраструктури для використання енергоефективних технологій, розвиток зелених зон у містах, а також стимулювання екологічно чистого транспорту та інші проекти, що сприяють збереженню навколишнього середовища та сталому розвитку. Окрім цього, держава може підтримувати впровадження інноваційних технологій, які знижують навантаження на екосистеми і сприяють економії ресурсів.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ В КОНТЕКСТІ «ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ»

2.1. Економічна оцінка чинників «зеленої економіки» аграрного сектору України

Сталий розвиток сільського господарства та екологічно чисті технології мають для України велике значення. Зміни клімату та забруднення навколишнього середовища ставлять під загрозу традиційні методи ведення сільського господарства, що зумовлює необхідність реформування та адаптації до нових умов.

На думку Т. П. Галушкіної практичним підходом до досягнення сталого розвитку є «зелена економіка» [36].

Початок переходу до «зеленої економіки» в аграрному секторі підкріплений міжнародними зобов'язаннями України, зокрема в рамках угод боротьби з кліматичними змінами та досягненням цілей сталого розвитку.

Україна стикається з проблемами ресурсної та енергетичної залежності через застосування підприємствами застарілих екологічно шкідливих технологій, які є енергоємними. У зв'язку з цим, вибір стратегії розвитку національної економіки на основі принципів «зеленої економіки» є необхідним для забезпечення економічної та екологічної безпеки держави, а також для досягнення соціальної справедливості серед населення.

Концепція «Зеленого перетворення економіки з використанням сільського господарства», визначає таке перетворення як процес, орієнтований на підвищення продовольчої безпеки, шляхом скорочення споживання природних ресурсів. Це досягається через підвищення ефективності на всіх етапах виробництва продуктів харчування. Основою є застосування екосистемного підходу до сільського господарства, що

враховує потреби та бажання сучасного суспільства, а також забезпечує можливість майбутнім поколінням користуватися різноманіттям ресурсів та благ [37].

Аграрна сфера є однією з головних об'єктів трансформації «зеленої економіки». Вона потребує кардинальних змін, так як забезпечує продовольчу безпеку країни. Необхідність впровадження «зеленої» трансформації в аграрній сфері є безсумнівною. Держава вже робить певні кроки для реалізації цього процесу. Проте важливо постійно оцінювати та моніторити фактори і умови формування «зеленої економіки» в аграрному секторі, що дозволить отримати реальну картину її розвитку та здійснити порівняльний аналіз, виявивши як позитивні, так і негативні аспекти.

Ключовим індикатором економічного стану країни є валовий внутрішній продукт, значення якого за останні роки представлені на рис. 2.1.

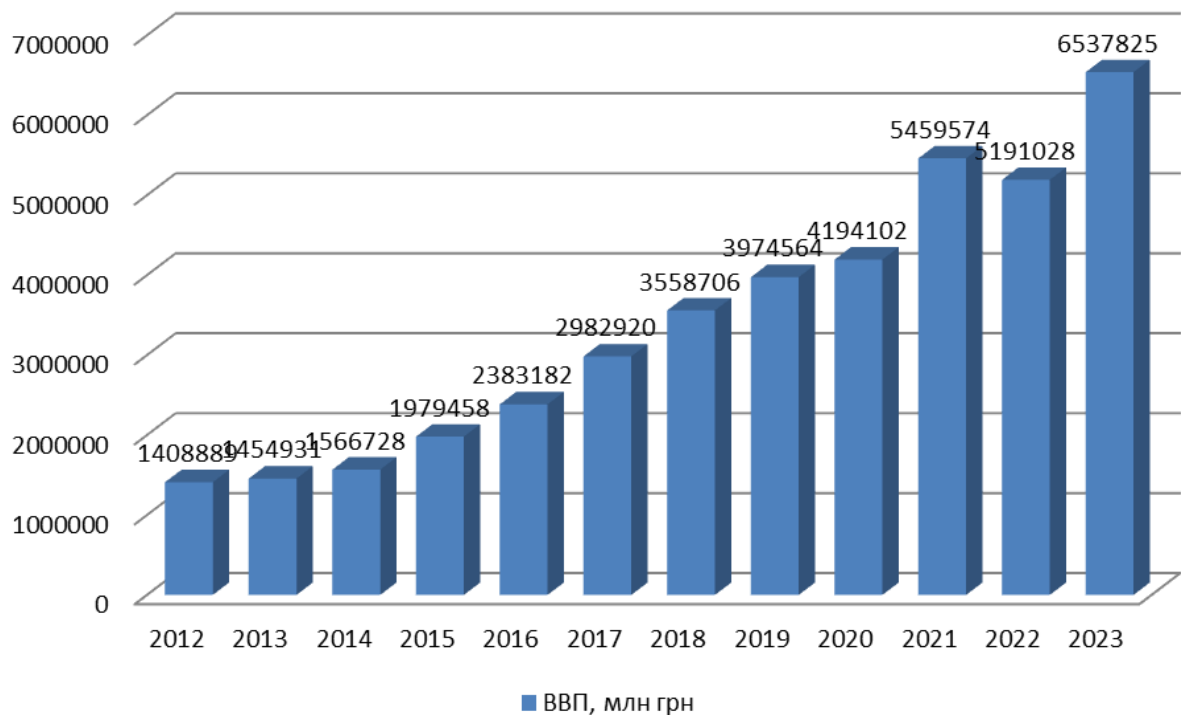

Рисунок 2.1. Динаміка валового внутрішнього продукту
Побудовано на основі [38].

Аналіз динаміки валового внутрішнього продукту України свідчить про загальне зростання економічної активності, хоча й з певними

коливаннями. Протягом аналізованого періоду відзначається стійке зростання ВВП України. ВВП збільшився у 2023 році в 4,6 рази порівняно з 2012 роком, що свідчить про значний економічний прогрес. Найбільш помітне зростання відбулося у 2016–2019 роках. Це може бути пов'язано з відновленням економіки після політичної кризи та військового конфлікту в 2014 році. У 2020 році спостерігається зниження ВВП глобальну пандемію COVID-19, яка мала негативний вплив на економіку. У 2022 році, з огляду на повномасштабне вторгнення росії, економіка України зазнала значних втрат, що призвело до зниження ВВП до 5191 млрд грн. Однак, вже у 2023 році, після адаптації до нових умов, ВВП зріс до 6538 млрд грн, що вказує на поступове відновлення економіки.

Зростання ВВП в останні роки (2021–2023) свідчить про здатність економіки відновлюватися навіть після важких економічних потрясінь. Водночас для стійкого і стабільного розвитку необхідно вирішувати ряд проблем, зокрема забезпечення економічної стабільності та розвитку інфраструктури в умовах геополітичної напруги.

Основним завданням економічної політики є досягнення реального зростання валового внутрішнього продукту щонайменше удвічі протягом наступних 15 років, із одночасним підвищенням рівня зайнятості працездатного населення до 70% [38].

Важливим інструментом для оцінки економічної ситуації, підтримки стабільності фінансової системи та забезпечення соціального добробуту населення є аналіз Індексу споживчих цін (ІСЦ). Це ключовий показник, який впливає на прийняття стратегічних рішень на рівні держави, бізнесу та домогосподарств. Він відображає динаміку загального рівня цін на товари та послуги, що придбаваються населенням для особистого споживання та показує зміну вартості фіксованого набору споживчих товарів і послуг у поточному періоді порівняно з базисним. Розглянемо динаміку індексу споживчих цін в Україні за період з 2010 по 2024 роки (рис. 2.2).

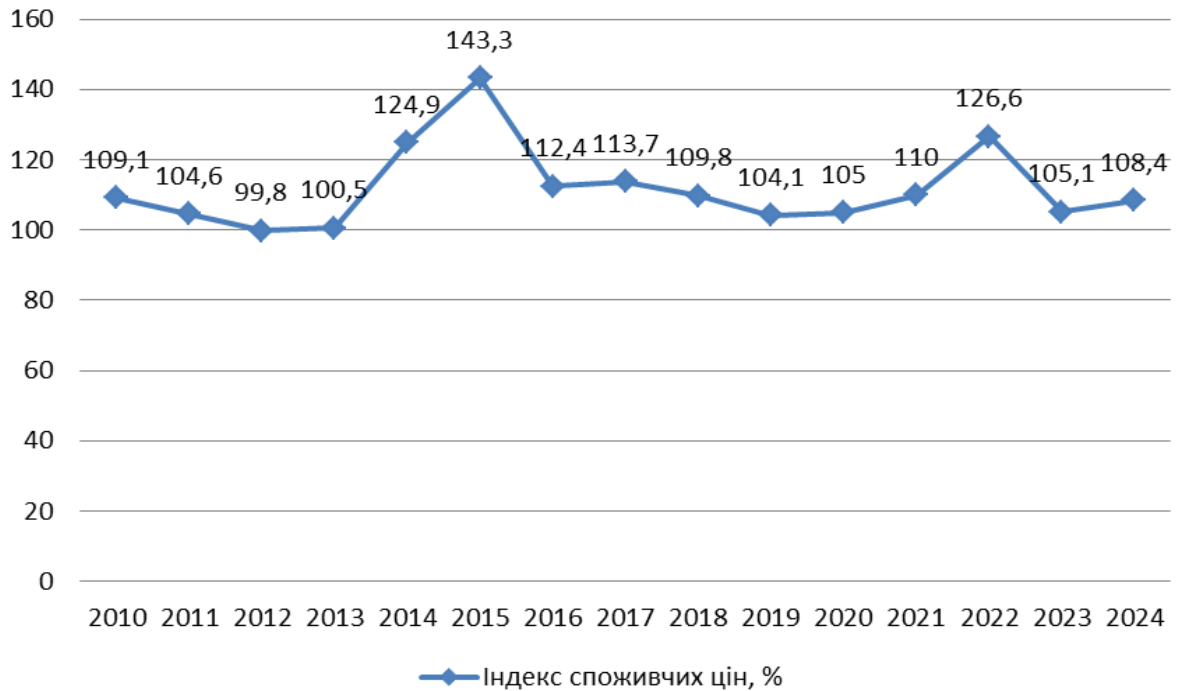

Рисунок 2.2. Динаміка індексу споживчих цін в Україні

Побудовано на основі [39].

Аналізуючи дані за 2010-2024 роки, можна зауважити такі тенденції. У 2010-2013 роках стабільність та дефляція, коли ІСЦ залишався відносно стабільним. Зниження до 99,8% у 2012 році свідчить про дефляцію – незначне зниження загального рівня цін. У 2014-2015 роках відбувається різке зростання. Це пов’язано з економічною та політичною нестабільністю в країні, девальвацією гривні та іншими кризовими явищами. У 2016-2020 роках спостерігаємо помірну інфляцію. Значення ІСЦ варіювалося від 104,1% до 113,7%, що свідчить про стабілізацію макроекономічної ситуації. На 2022 рік припадає висока інфляція, коли ІСЦ сягнув 126,6%, що пов’язано з наслідками повномасштабної війни, руйнуванням економіки, логістичних ланцюгів та інфраструктури, а також зростанням витрат на виробництво і транспорт. У 2023 році ІСЦ знизився до 105,1%, а в 2024 році зріс до 108,4%. Це свідчить про адаптацію економіки до нових умов і поступове зменшення інфляційного тиску.

Індекс споживчих цін є ключовим показником, що відображає інфляційні процеси в економіці країни. Він широко застосовується для вирішення питань державної політики, аналізу та прогнозування цінових тенденцій, коригування рівня грошових доходів і мінімальних соціальних гарантій населення, вирішення юридичних спорів, а також для перерахунку показників системи національних рахунків у постійні ціни [40].

Підвищення ІСЦ вказує на зростання рівня інфляції, тобто збільшення середнього рівня цін на товари та послуги в економіці, що свідчить про послаблення купівельної спроможності і впливає на добробут населення та економічну стабільність.

На сьогодні економіка країни залишається сильно залежною від енергоресурсів, що призводить до підвищення собівартості вітчизняних товарів. У сільському господарстві ще досить широко використовуються традиційні енергетичні ресурси, ціни на які за останні роки суттєво зросли. Через це Україна зберігає високий рівень енергозалежності від імпорту, що негативно впливає на аграрний сектор і стримує розвиток «зеленої економіки».

Індекс цін на сільськогосподарську продукцію, хоча і залежить від сезонних коливань, загалом відображає динаміку інфляції та деколи випереджає її. Постійне підвищення цін на сільськогосподарську продукцію, мало б сприяти збільшенню грошових ресурсів у аграрному секторі, підвищенню родючості ґрунтів та зростанню обсягів виробництва. Проте, на таких позитивних і змін на практиці не відбувається.

На рис. 2.3 подамо в динаміці індекс цін реалізації сільськогосподарської продукції. Аналіз даних за роками демонструє коливання економічних показників із періодами різкого зростання та спаду. Найбільші темпи зростання спостерігалися у 2015 році, тоді як найбільший спад зафіксовано у 2019 році.

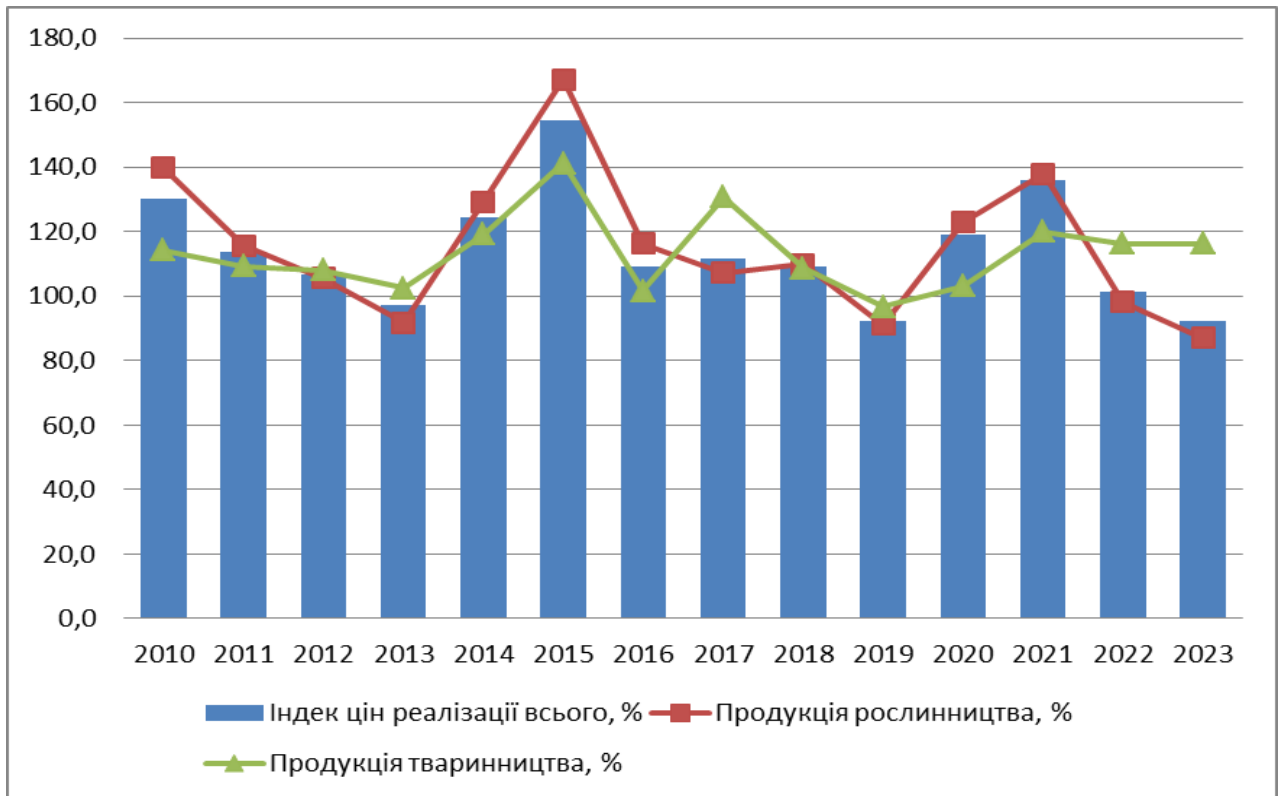

Рисунок 2.3. Динаміка індексу цін реалізації сільськогосподарської продукції¹

¹Дані наведено без урахування тимчасово окупованих територій.
Побудовано на основі [40].

У 2023 році показники залишаються нерівномірними: відновлення індексу цін продукції тваринництва (116,2%) супроводжується зниженням індексу ціни продукції рослинництва (87,0%) і загального індексу (92,4%), що вказує на нестабільність.

Сільськогосподарські виробники через підвищення цін вимушені адаптувати свої виробничі процеси до нових економічних умов. Зростання цін на енергоресурси, добрива, паливо та інші матеріали, необхідні для сільськогосподарської діяльності, збільшує собівартість продукції, що негативно впливає на конкурентоспроможність аграрних підприємств на внутрішньому та зовнішньому ринках.

У таких умовах впровадження принципів «зеленої економіки» може стати одним із ефективних способів мінімізації витрат. Наприклад,

використання відновлюваних джерел енергії, таких як сонячна енергія або біогаз, дозволяє знизити залежність від викопного палива. Перехід до органічного землеробства може зменшити витрати на хімічні добрива, водночас забезпечуючи вищу додану вартість продукції.

Однак, адаптація до таких змін потребує значних капіталовкладень, що може бути серйозною проблемою для малих і середніх виробників. Важливу роль у цьому контексті відіграє держава, яка може стимулювати підприємства.

Важливо проаналізувати додану вартість. У 2022 році валова додана вартість (ВДВ) у сільському, лісовому та рибному господарстві України становила 426,8 млрд грн, що складало 9,3% від загальної ВДВ країни. Це свідчить про значний внесок аграрного сектору в економіку України [40].

Проте, у 2022 році спостерігалось скорочення ВДВ у сільському господарстві на 13,7% у порівнянні з попереднім роком. Це було зумовлено впливом війни, зниженням врожайності та обмеженнями експорту. Для порівняння, у країнах Європейського Союзу продуктивність праці в сільському господарстві у 2023 році знизилася на 7% порівняно з попереднім роком. Проте, загалом, з 2015 року цей показник зріс на 34,6%, що свідчить про довгострокове зростання ефективності аграрного сектору в ЄС [41].

Основними чинниками, які впливають на ефективність переходу аграрного сектору України до «зеленої економіки», є:

1. Впровадження енергоефективних та екологічно чистих технологій у сільське господарство потребує значних фінансових ресурсів. Інвестиції в «зелені» технології здатні значно підвищити продуктивність та знизити витрати на виробництво.
2. Уряд повинен створювати стимули для підприємств аграрного сектору через субсидії, пільгові кредити, програми підтримки енергоефективності та екологічних ініціатив.

3. Зростання попиту на екологічно чисті продукти стимулює агровиробників до впровадження сталих методів виробництва. Однак, це також вимагає підвищення обізнаності серед споживачів про переваги екологічно чистої продукції.
4. Розробка та впровадження екологічних стандартів, а також контролювання дотримання норм є важливими аспектами, що сприяють сталому розвитку аграрного сектору.
5. Для забезпечення успішної реалізації «зеленої економіки» в аграрному секторі необхідно впроваджувати програми підготовки спеціалістів у галузі агроєкології, сталого розвитку та інноваційних технологій.

2.2. Розвиток аграрного бізнесу в концепції «зеленої економіки».

Розвиток аграрного бізнесу сьогодні сконцентрований на інтеграцію екологічно чистих технологій у виробничі процеси. Важливим аспектом є зниження використання хімічних добрив і пестицидів, що сприяє збереженню ґрунтів та водних ресурсів. Перехід до органічного землеробства дозволяє підвищити біорізноманіття та забезпечити стійкість екосистем. Водночас, аграрний бізнес в рамках «зеленої економіки» має орієнтуватися на енергетичну ефективність і зменшення викидів парникових газів. Тобто, розвиток аграрного бізнесу в концепції «зеленої економіки» дозволяє поєднати економічну вигоду з екологічною відповідальністю.

Науковці важливу увагу у своїх дослідженнях приділяють «зеленому» бізнесу. І. Гончарук вказує, що «зелений бізнес» стає важливим елементом у системі взаємодії продуктивних сил і виробничих відносин. Він акцентує на основних принципах сталості, енергоефективності, природоохоронності та відновлюваності, що є важливими для «зеленого бізнесу». Пропагування та впровадження різних видів «зеленого бізнесу» є важливим завданням для людства на глобальному рівні [42].

Політичне та економічне становище країни, а також велика кількість ризиків вплинули на кількість підприємств аграрного бізнесу (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Кількість суб'єктів господарювання сільського, лісового та рибного господарства

Кількість суб'єктів господарювання	2015 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2023 р. до 2015 р.
Великі		-	1	-	-	-
Середні	84	80	75	15	6	Менше в 14 раз
Малі	2344	2396	2253	350	1015	Менше в 2,3 рази
З них мікропідприємства	2107	2139	2006	228	975	Менше в 2,2 рази

Розраховано на основі [40].

З таблиці зауважимо, що лише в 2021 році було одне велике підприємство. Середніх підприємств у 2015 році налічувалося 84, а в 2023 році – лише 6, тобто скоротилося в 14 разів. Причини такого скорочення є посилення економічного тиску, оптимізація бізнесу, війна в країні чи перекваліфікація в малі підприємства. Малих підприємств у 2015 році налічувалось 2344, тоді як у 2023 році – 1015, що менше в 2,3 рази. Скорочення є суттєвим, але меншим, ніж середніх підприємств. Це може свідчити про відносно кращу стійкість малих підприємств або їхню більшу адаптивність до змін. Мікропідприємства скоротились у 2,2 рази.

Загальний тренд свідчить про зниження активності підприємницького сектору, що пов'язано з макроекономічними факторами, впливом пандемії COVID-19, війною, економічною кризою та іншими причинами.

Для забезпечення продовольчої безпеки потрібно поступово розширювати кількість сільськогосподарських підприємств, підвищувати

ефективність виробництва сільськогосподарської продукції. Для досягнення цього необхідно впроваджувати певні стимули для розвитку виробництва та створювати більш сприятливі умови для ведення господарської діяльності, а саме: надання субсидій, дотацій, впровадження інновацій, розвиток логістики тощо. У таблиці 2.2 подамо посівні площі сільськогосподарських культур.

Таблиця 2.2

Динаміка посівної площі сільськогосподарських культур в Україні, тис. га

Роки	Зернові і зернобобові	Цукрові буряки	Соняшник	Картопля	Овочеві культури	Плодово-ягідні культури
2010	15090	501	4572	1408	465	255
2011	15724	532	4739	1439	501	255
2012	15449	458	5194	1440	498	255
2013	16210	280	5051	1388	488	253
2014	14801	331	5257	1348	467	239
2015	14739	237	5105	1291	446	235
2016	14401	292	6073	1312	447	224
2017	14624	316	6034	1323	445	226
2018	14839	276	6117	1319	439	228
2019	15318	222	5928	1309	452	225
2020	15392	220	6457	1325	464	219
2021	15995	227	6622	1283	460	217
2022	12171	184	5293	1208	378	193
2023	10985	250	5220	1210	397	187
2023 р. до 2010 р., %	72,8	Менше в 2 рази	114,2	85,9	85,4	73,3

Розраховано на основі [40].

З даних таблиці бачимо, що у 2023 році порівняно з 2010 роком найбільше зменшилися площі під цукровими буряками (в 2 рази). Це свідчить про суттєве скорочення виробництва цієї культури. Значне скорочення зафіксовано для зернових і зернобобових культур (72,8%), що пов'язано з військовими діями на сході та півдні країни, де найбільш сприятливі умови для вирощування зернових. Скоротились площі й плодово-ягідних культур (73,3%), овочевих культур (85,4%) та картоплі (85,9%).

Єдиною культурою, яка демонструє приріст, є соняшник (+14,2%). Це може бути результатом високого попиту на продукцію з соняшника, зокрема на олію. Дані свідчать про зміщення акценту в аграрному секторі на користь більш рентабельних культур, таких як соняшник, і скорочення площ під культурами зі знизженим попитом або меншою економічною ефективністю.

Земельний банк України є одним із найбільших у Європі, охоплюючи понад 42 мільйони гектарів, із яких близько 70% складають сільськогосподарські угіддя [43]. Це стратегічний ресурс країни, що забезпечує основу для аграрного виробництва, експорту та продовольчої безпеки.

Значна частина земельного банку знаходиться в користування великих агрохолдингів (рис.2.4).

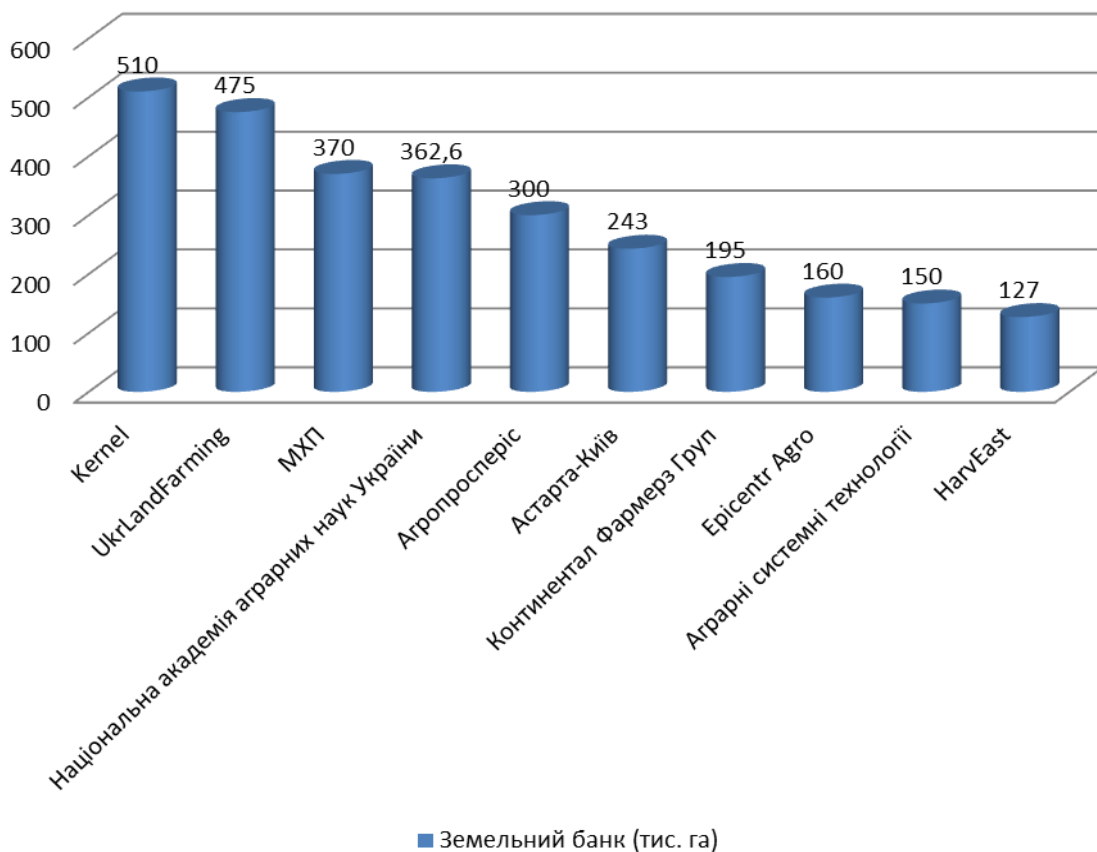

Рисунок 2.4. ТОП-10 агрохолдингів України у 2024 році за обсягом земельного банку

Побудовано автором на основі [43].

Топ-10 компаній за земельним банком в Україні характеризуються значними масштабами діяльності, які забезпечують їм провідне місце у аграрному секторі:

1. Kernel – найбільший агрохолдинг України, спеціалізується на виробництві соняшникової олії, вирощуванні зернових культур та їх експорті. Є лідером за розміром земельного банку.

2. UkrLandFarming – багатопрофільна аграрна компанія, зосереджена на вирощуванні зернових і тваринництві. Входить до найбільших агрохолдингів країни.

3. МХП - вертикально інтегрована компанія, найбільший виробник курятини в Україні. Земельний банк забезпечує виробництво кормів для птахівництва.

4. Національна академія аграрних наук України - науково-дослідний інститут, володіє великим земельним фондом для проведення аграрних досліджень і виробничих експериментів.

5. Агропросперіс - орієнтована на малих і середніх фермерів, спеціалізується на вирощуванні та експорті зернових і олійних культур.

6. Астарта-Київ - вертикально інтегрований агрохолдинг, відомий виробництвом цукру, молочної продукції та вирощуванням зернових.

7. Континентал Фармерз Груп - іноземна інвестиційна компанія, зосереджена на вирощуванні зернових, олійних і бобових культур.

8. Ерісентр Агро - агропідрозділ мережі «Епіцентр К», який швидко розвивається, вирощує зернові, олійні культури та інвестує в сучасну техніку.

9. Аграрні системні технології - спеціалізується на вирощуванні зернових і олійних культур, активно застосовує інновації у виробництві.

10. HarvEast - компанія з акцентом на зернові культури, активно інвестує у розвиток зрошення в південних регіонах.

Ці компанії не лише визначають обсяг виробництва сільськогосподарської продукції в Україні, а й формують основні тренди в

аграрному бізнесі, впроваджуючи інновації, оптимізуючи процеси та залучаючи іноземні інвестиції.

Варто приділити увагу ТОП-10 компаніям аграрного бізнесу за обсягом доходу (рис. 2.5).

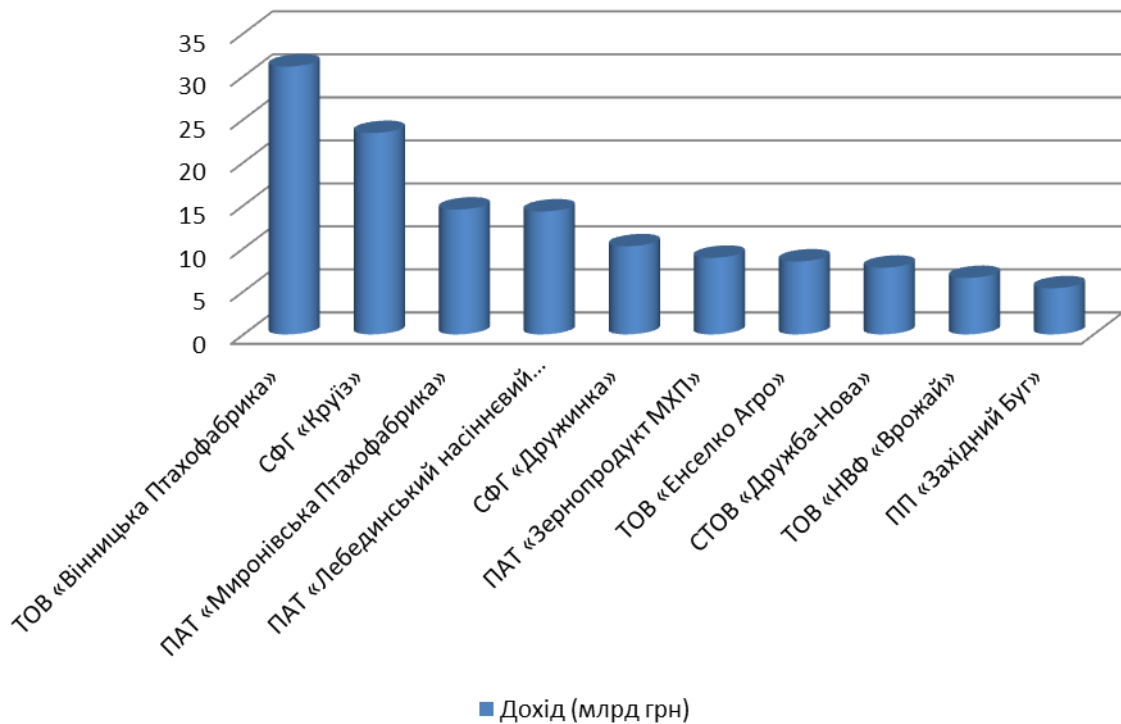

Рисунок 2.5. Доходи ТОП-10 компаній аграрного бізнесу, 2023 рік

Побудовано автором на основі [43].

За даними VKURSI, у 2023 році в Україні налічувалось 107 сільськогосподарських компаній з виторгом понад 1 мільярд гривень. Сукупний дохід цих підприємств склав 339 мільярдів гривень, що перевищує показники попереднього року, коли таких компаній налічувалося 95, а їхній загальний дохід становив 281,4 мільярда гривень.

Для розвитку «зеленої економіки» важлива роль належить збільшенню обсягів виробництва органічної продукції. Внутрішній ринок органічної продукції в Україні в 2023 році почав відновлюватися після різкого спаду в 2022 році. Загалом було продано 7257 тонн органічної продукції вітчизняного виробництва на суму 982 млн грн, що фактично відповідає

рівню 2019 року, до пандемії COVID-19 [44]. Динаміку внутрішнього ринку органічної продукції подамо на рис. 2.6.

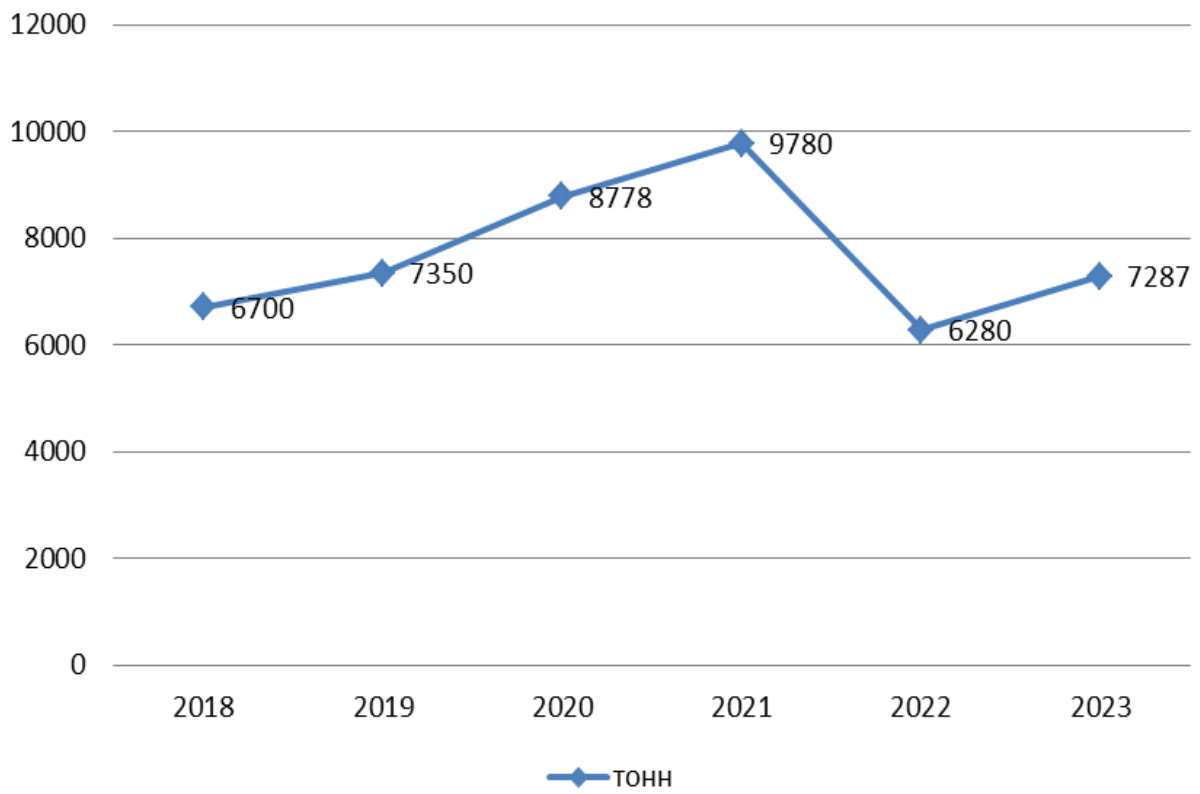

Рисунок 2.6. Динаміка продажів на внутрішньому ринку органічної продукції

Побудовано за даними [45].

Для ведення органічного землеробства використовуються безпечні для навколишнього середовища органічні добрива. У табл. 2.3 проаналізуємо в динаміці внесення органічних добрив.

Загалом, спостерігається позитивна динаміка у внесенні органічних добрив, зростанні площ, оброблених такими добривами, а також в інтенсивності внесення на одиницю площі. Найбільший ріст відзначається у збільшенні обсягів внесення органічних добрив та їх використання на одиницю площі. Площі, оброблені органічними добривами, залишаються стабільними порівняно з 2015 роком, але їх частка у загальній площі сільськогосподарських угідь зростає.

Таблиця 2.3

Динаміка внесення органічних добрив під сільськогосподарські культури

Показник	2010р.	2015р.	2020р.	2021р.	2022р.	2023р.	2023 р. до 2010р., %
Внесення органічних добрив, млн т	9,96	9,66	11,41	11,96	11,04	11,04	110,8
Внесення органічних добрив на одиницю площі сільськогосподарських угідь, кг / га	476,7	471,4	554,1	580,7	536,1	535,7	112,4
Площі, оброблені органічними добривами, млн га	0,4	0,4	1,0	1,0	0,7	0,7	175,0
Частка площ, оброблених органічними добривами, до загальної площі сільськогосподарських угідь, %	1,9	2,0	4,9	4,9	3,4	3,4	Більше на 1,5 пункти

Складено за даними [40]

Важливим результативним показником діяльності підприємств є рівень рентабельності. Він відображає ефективність використання ресурсів і здатність підприємства отримувати прибуток від своєї діяльності. Високий рівень рентабельності є показником стабільності і конкурентоспроможності, що дозволяє підприємствам інвестувати в нові технології, покращувати продуктивність та підвищувати якість продукції. Проаналізуємо рівень рентабельності операційної та всієї діяльності підприємств (рис. 2.7). Рівень рентабельності операційної діяльності за останні роки демонстрував значні коливання. У 2015 році та 2021 році цей показник досяг рекордного рівня 41,7 % та 40,3 % відповідно, що свідчить про високу ефективність галузі. Однак у 2022 році рентабельність знизилася до 20 %, а в 2023 році – до 12 %.

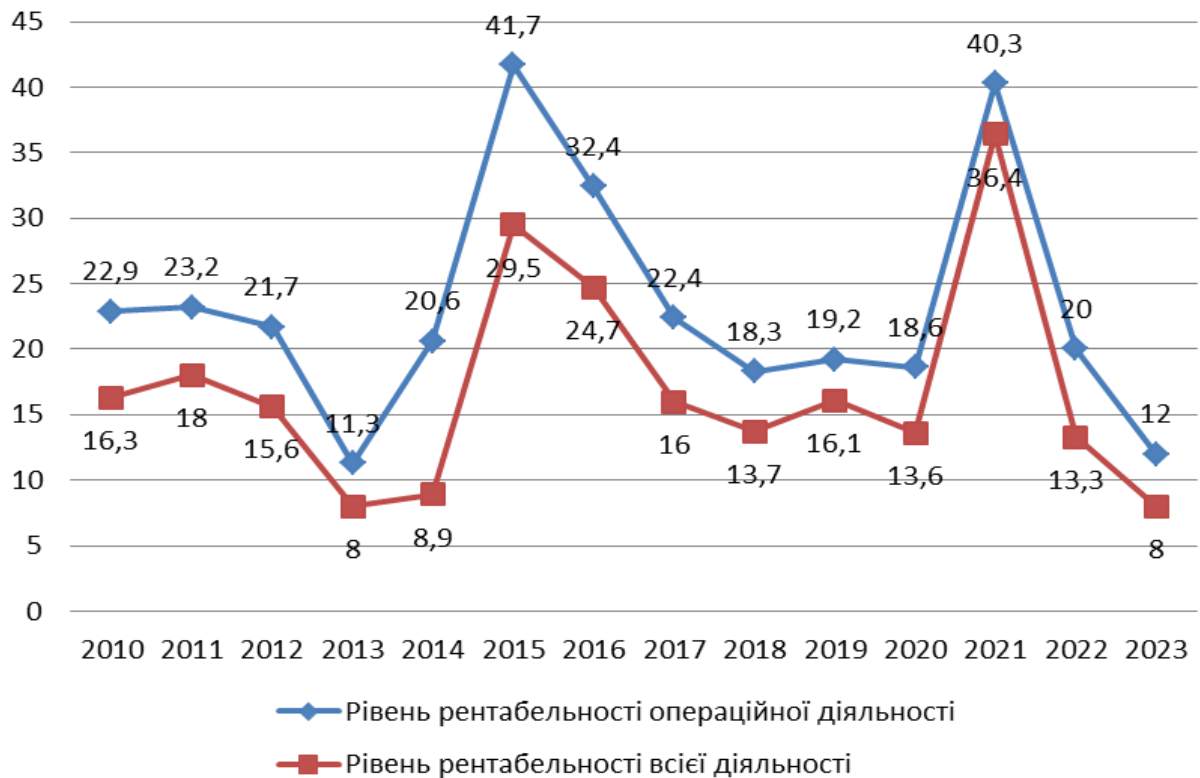

Рисунок 2.7. Рівень рентабельність операційної та всієї діяльності підприємств аграрного сектору України, %

Побудовано за даними [40]

Зниження рентабельності сільського господарства в останні роки пов'язане з кількома факторами: війна спричинила значні втрати в інфраструктурі та виробничих потужностях, що негативно вплинуло на обсяги виробництва та логістику; підвищення цін на паливо, добрива та інші ресурси збільшило собівартість продукції; зниження світових цін на основні сільськогосподарські культури зменшило доходи виробників

У контексті «зеленої економіки» рівень рентабельності набуває особливої важливості, оскільки сприяє переходу до сталого розвитку сільського господарства, зменшенню негативного впливу на навколишнє середовище через ефективне використання природних ресурсів, запровадження екологічно чистих технологій та органічного землеробства. В

результаті, «зелена економіка» та рентабельність стають взаємопов'язаними, забезпечуючи економічну вигоду при збереженні екологічної стійкості.

2.3. Економічні та екологічні виклики впровадження «зеленої економіки»

Перехід на відновлювані джерела енергії є ключовим аспектом формування «зеленої економіки», яка орієнтується на сталий розвиток, зменшення негативного впливу на довкілля та ефективне використання природних ресурсів. У сучасному світі, де спостерігається зростання споживання енергії та посилення екологічних викликів, відновлювані джерела енергії стають основою для забезпечення екологічно безпечного розвитку.

На думку науковців визначальним напрямками енергетичної незалежності та декарбонізації економіки на основі принципів сталого розвитку та «зеленого» переходу є підвищення енергоефективності та енергозбереження, розвиток відновлюваних джерел енергії, раціональне поводження з відходами та використання потенціалу біомаси, що сприяє інноваційному прогресу як аграрного сектору, так і економіки в цілому [46].

На сьогодні енергоефективність економіки України знаходиться на досить низькому рівні, на що вказує висока енергоємність валового внутрішнього продукту (ВВП) (рис. 2.8).

Енергоємність ВВП України залишається однією з найвищих у світі. Згідно з даними UkraineInvest, цей показник у 2,7 рази перевищує рівень Польщі та в 3,3 рази – Німеччини [47]. Загалом енергоємність України має тенденцію до зниження, що свідчить про поступове підвищення енергоефективності економіки.

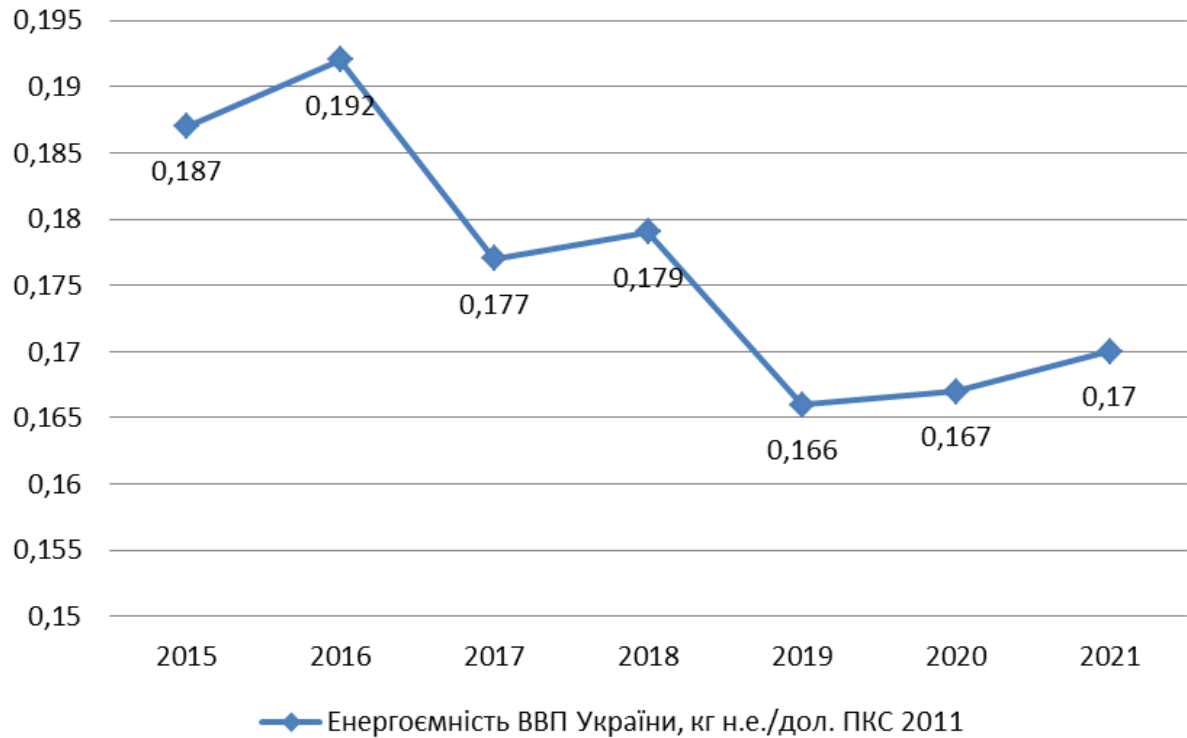

Рисунок 2.8. Енергоємність ВВП України

Побудовано за даними [40]

Хоча енергоємність ВВП зменшується, проте як вже зазначалося, порівняно з європейськими країнами та іншими країнами світу, цей показник залишається високим, що вказує на необхідність подальших заходів для зменшення енергоємності та підвищення конкурентоспроможності економіки.

Енергоефективність та раціональне використання ресурсів є ключовими пріоритетами для «зеленого» енергетичного переходу України. Тому уряд повинен впроваджувати політику та заходи, спрямовані на підвищення енергоефективності та енергозбереження, що сприятимуть покращенню якості енергетичних послуг і постачання енергоресурсів.

Сільське господарство являється джерелом викидів парникових газів, до того ж у ньому використовується значна кількість викопних видів палива, що призводить до екологічних викликів. Така ситуація потребує

впровадження нових підходів, спрямованих на зменшення вуглецевого сліду та оптимізацію енергоспоживання в аграрному секторі.

Енергоспоживання є одним з важливим показників для економіки країни. Тому переходячи до моделі «зеленої економіки» доцільно збільшувати частку відновлюваних джерел енергії у загальному енергоспоживанні. Перехід до відновлюваних джерел енергії зумовлений тим, що вартість традиційних джерел енергії є досить високою, до того ж вони є обмеженими і вичерпними. Це й призводить до постійного підвищення їх вартості. Проаналізуємо в динаміці стан енергопостачання на базі ВДЕ (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Енергопостачання на основі ВДЕ в Україні

№ з/п	Показники	2007 р.	2010 р.	2015 р.	2020 р. ¹	2020 р. до 2007р., %
1	Загальне постачання первинної енергії, тис. т н.е.	139330	132308	90090	86363	62,0
2	Гідроенергетика, тис. т н.е.	872	1131	464	650	74,5
3	у % до загального	0,6%	0,9%	0,5%	0,8%	Більше на 0,8 п.
4	Енергія біопалива та відходи, тис. т н.е.	1508	1476	2102	4243	Більше в 2,8 рази
5	у % до загального	1,1%	1,1%	2,3%	4,9%	Більше на 3,8 п.
6	Вітрова та сонячна енергія, тис. т н.е.	4	4	134	794	Більше в 198,5 рази
7	у % до загального	0,0%	0,0%	0,1%	0,9%	Більше на 0,9 п.
8	Загальне постачання енергії від ВДЕ, тис. т н.е.	2384	2611	2700	5687	Більше в 2,4 рази
9	Частка постачання енергії від ВДЕ, тис. т н.е.	1,7%	2,0%	3,0%	6,6%	Більше на 4,9 п.

¹ Дані наведено без урахування тимчасово окупованих територій. Побудовано на основі [40].

Аналіз таблиці демонструє зменшення загального постачання первинної енергії, де у 2020 році цей показник знизився на 38% порівняно з 2007 роком, що свідчить про тенденцію до оптимізації споживання енергії та, ймовірно, перехід до енергоефективних технологій. Спостерігається зниження обсягів гідроенергетики, але частка у структурі збільшилася на 0,8 пункти. Енергія біопалива та відходів зросла в 2,8 рази, а її частка у структурі постачання збільшилася на 3,8 пункти, досягнувши 4,9%. Вітрова та сонячна енергія різко зросли – у 198,5 рази, а частка в структурі збільшилася на 0,9 пункти. Це свідчить про інтенсивний розвиток цих джерел енергії. Загальне постачання енергії від ВДЕ зросло в 2,4 рази, а їх частка у структурі постачання піднялася з 1,7% до 6,6%.

Російські атаки на енергетичну інфраструктуру України в 2022-2023 роках спричинили значні пошкодження, що вплинуло на виробництво та споживання енергії, включно з ВДЕ.

У 2022 році було окуповано майже 25 % встановленої потужності ВДЕ. Найгірша ситуація з вітровою енергетикою, оскільки 75 % (1,25 ГВт) вітрових електростанцій розташовані на територіях Херсонської та Запорізької областей, які окуповані. Виробництво сонячної енергії також скоротилось, оскільки близько 14 % сонячних електростанцій перебувають на окупованих територіях (0,6 ГВт) [48].

Проте у 2022-2023 роках в Україні введено понад 650 МВт нових потужностей відновлюваної енергетики, з яких 371 МВт - сонячні електростанції, 179 МВт - вітрові електростанції, 99 МВт - біогазові установки та 3 МВт - малі гідроелектростанції [48].

Варто приділити увагу виробництву біогазу, біодизелю, біоетанолу та іншим видам біопалива, які отримують з похідної продукції сільськогосподарського виробництва. Подамо площі посіву

сільськогосподарських культур та виробництво сільськогосподарської продукції, яка може бути сировиною для отримання біопалива (рис. 2.9).

Зростання інтересу до біоенергетики стимулює розширення посівних площ культур, які можуть бути сировиною для біопалива. В Україні виробляється достатньо сільськогосподарських культур, частина яких може використовуватися для виробництва біогазу, біопалива.

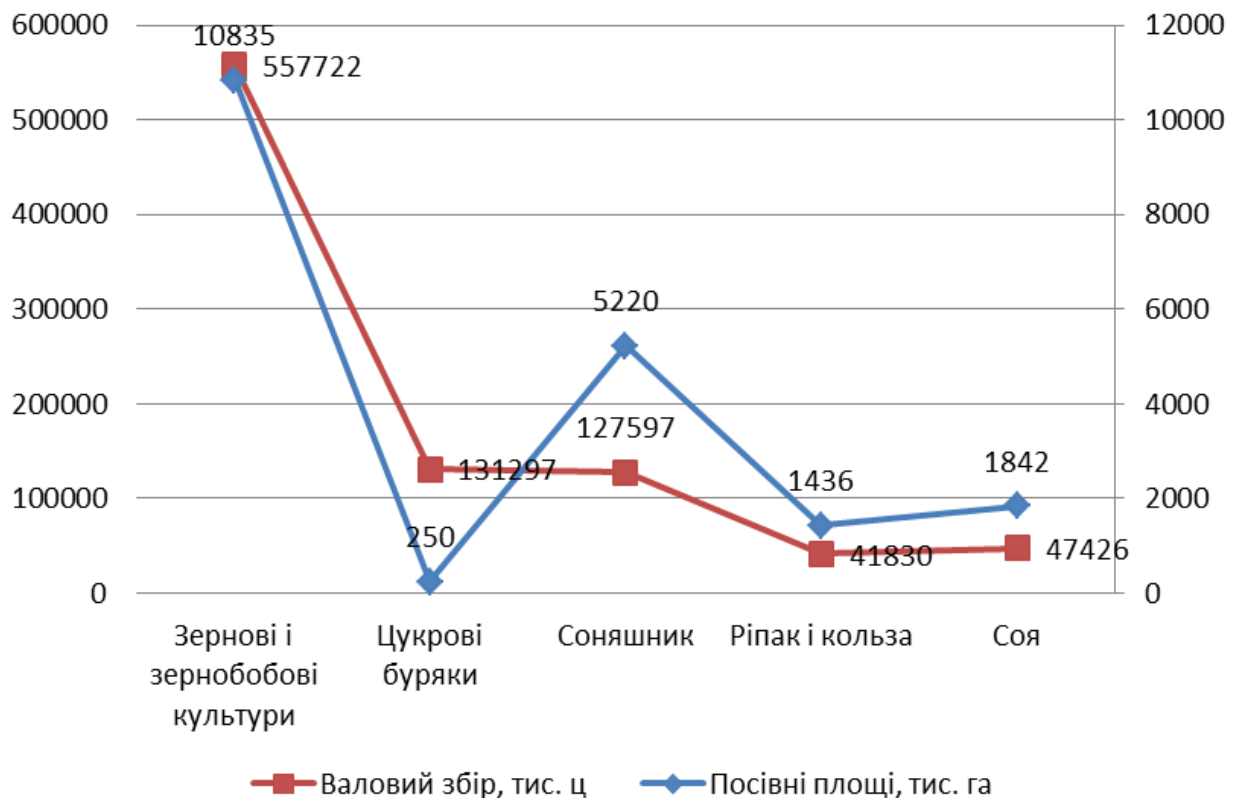

Рисунок 2.9. Площі посіву та валові збори сільськогосподарських культур, які можуть бути сировиною для виробництва біопалива, 2023 р.¹

¹Дані наведено без урахування тимчасово окупованих територій.
Побудовано на основі [40].

В Україні спостерігалось зростання площ посіву та валових зборів культур, які можуть бути використані для виробництва біопалива, зокрема ріпаку. Однак розвиток виробництва біопалива стикається з економічними та регуляторними викликами, що впливає на повне використання потенціалу

цих культур. Ріпак є основною сировиною для виробництва біодизеля, тоді як кукурудза та цукрові буряки використовуються для виробництва біоетанолу.

Згідно з даними Державної служби статистики України, площі посіву ріпаку в Україні зросли з 415 тис. га у 2016 році до 1436 тис. га у 2023 році. Валові збори ріпаку також збільшилися, що свідчить про підвищення інтересу до цієї культури як сировини для біодизеля.

Кукурудза є однією з провідних культур в Україні, значна частина врожаю використовується для виробництва біоетанолу.

Цукрові буряки традиційно вирощуються в Україні, і їхні площі посіву та валові збори залишаються стабільними. Ця культура є важливою сировиною для виробництва біоетанолу.

В Україні працює 22 невеликих заводи з виробництва біоетанолу, які загалом можуть виробляти близько 500 тис. м³ біоетанолу на рік. Щодо біодизеля, було побудовано 14 великих заводів загальною потужністю 300 тис. т на рік, однак багато з них простоюють через економічні та політичні чинники [49]. У табл. 2.5 подамо оцінку потенціалу сектору біоенергетики.

Таблиця 2.5

Оцінка потенціалу сектора біоенергетики

Технологія	Поточні обсяги виробництва (2021)	Потенціал розвитку 2035	Інвестиційний потенціал 2035, млрд євро	Інвестиційний потенціал 2050, млрд євро (довгостроковий сценарій)
Биометан/ біогаз	150 млн м ³ CH ₄ (біогаз) 125 тис т.н.е (біогаз)	2012 млн м ³ (біометан) 1719 тис т.н.е (біометан)	4	44
Біоетанол	81,1 тис. т (2020) 51,1 тис т.н.е (2020)	555 тис т 350 тис т.н.е	0,87	3,9
Біодизель	-	322 тис т 300 тис т.н.е	0,62	2,3
Тверда біомаса	16,2 млн т 4,2 млн т.н.е	37,1 млн т 10,1 млн т.н.е	10,3	16,4

Складено на основі [49].

В Україні потенціал виробництва рідкого моторного біопалива першого покоління складає 580 тис. т.н.е./рік для біодизеля та 860 тис. т.н.е./рік для біоетанолу, за оцінкою UABIO [49].

Сільське господарство є важливим джерелом сировини з виробництва альтернативних видів палива. Це дозволяє зменшити залежність від викопних енергетичних ресурсів. Використання біомаси, таких як відходи рослинництва, солома, гній, кукурудзяний силос, дозволяє виробляти біогаз, біоетанол, біодизель та інші види екологічно чистих енергоносіїв. В цьому й проявляється «зелена» ефективність сільського господарства.

У побічній продукції зернових культур, технічних культур міститься значний енергетичний потенціал, який можна ефективно використовувати для енергетичних потреб. Це можливо як через безпосереднє спалювання після відповідної підготовки, так і шляхом перетворення на біогаз або рідке біопаливо за допомогою сучасних технологій [50].

На сьогодні в Україні окремі підприємства використовують біомасу для виробництва енергії, а саме [51]:

1. МХП Еко Енерджі - експлуатує три біогазові комплекси – два в Україні та один на Балканах. Ці комплекси переробляють відходи виробництва, зокрема курячий послід, у біогаз, що використовується для генерації електроенергії та виробництва органічних добрив.
2. Гнідавський цукровий завод - в 2022 році розпочало проєкт з переробки кукурудзи на біоетанол, що є одним із видів біопалива.
3. ДТЕК – енергетична компанія, яка реалізує проєкти з використання біомаси для виробництва теплової енергії, зокрема шляхом заміщення природного газу на біомасу в котельнях.
4. ТОВ «Смілаенергоінвест» - підприємство, що експлуатує теплоелектроцентраль у місті Сміла, яка працює на біомасі, забезпечуючи теплом та електроенергією місцевих споживачів.

5. ТОВ «Кліар Енерджи» - компанія, що займається будівництвом та експлуатацією біогазових станцій в Україні, переробляючи аграрні відходи в енергію.
6. Компанія «Ензим» - підприємство, яке виробляє дріжджі, використовує біогаз, отриманий з очисних споруд, для забезпечення власних енергетичних потреб

Ці підприємства сприяють розвитку біоенергетики в Україні, зменшуючи залежність від викопних видів палива та підвищуючи енергетичну безпеку країни.

Отже, на сьогодні важливими є:

1. Перехід на відновлювані джерела енергії – використання біогазу, сонячної та вітрової енергії для живлення сільськогосподарських об'єктів.
2. Впровадження технологій точного землеробства – раціональне використання добрив, води та інших ресурсів для зменшення викидів і збереження ґрунтового покриву.
3. Розвиток біоенергетики – переробка органічних відходів для отримання екологічно чистого палива.
4. Стимулювання екологічного виробництва – запровадження державних програм підтримки фермерів, які використовують зелені технології.
5. Освітні ініціативи – навчання працівників сільського господарства ефективним методам зменшення впливу на навколишнє середовище.

Поступовий перехід на сталі моделі виробництва дозволить знизити негативний вплив аграрного сектору на клімат і сприятиме екологічно відповідальному розвитку сільського господарства.

РОЗДІЛ 3

ВДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ РОЗВИТКУ «ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ»

3.1. Стратегічні напрями впровадження «зеленої економіки» в аграрному секторі

Перехід до «зеленої економіки» в аграрному секторі має на меті трансформацію традиційних підходів до виробництва, споживання та управління ресурсами, орієнтуючись на сталий розвиток. Беручи до уваги значний аграрний експортний потенціал України, суттєві руйнування інфраструктури через війну з росією, обсяги завданої навколишньому середовищу шкоди, важливим постає питання розробки дієвого організаційно-економічного механізму.

Ратифікації у 2014 році Угоди про асоціацію між Україною та ЄС передбачає чотири основні цілі: сприяння миру та стабільності, дотримання спільних цінностей, співпрацю й гармонізацію політики у різних сферах, а також поступову інтеграцію до внутрішнього ринку ЄС [52].

У 2022 році трансформація підходів у межах Угоди про асоціацію та поглиблення інтеграційних процесів з ЄС стала можливою завдяки рішенням Європейського парламенту та Ради ЄС про лібералізацію торгівлі товарами. Це включало скасування системи вхідних цін для фруктів і овочів, припинення дії тарифних квот для сільськогосподарської продукції, призупинення антидемпінгових мит на імпорту товарів з України, а також припинення застосування глобальних захисних заходів щодо українських товарів [52].

Одним із ключових напрямів співпраці України з ЄС є повоєнне відновлення, яке має бути спрямоване на системне формування нової моделі інфраструктури та економіки країни. Ця модель повинна ґрунтуватися на

принципах сталого розвитку та сприяти мінімізації існуючих і потенційних ризиків [53]. В Комюніке Єврокомісії від 18 травня 2022 року щодо підтримки та реконструкції України виділено чотири стратегічні напрями відновлення (рис. 3.1).

Рисунок 3.1. Стратегічні напрями відновлення та реконструкції України в рамках співпраці з ЄС

Побудовано на основі [53]

Науковці особливу увагу приділяють інклюзивній «зеленій» економіці (IGE) визначається як модель економічного розвитку, яка спрямована на досягнення одночасно економічних, соціальних і екологічних цілей. Така економіка підтримує зростання добробуту, забезпечуючи рівність можливостей, соціальну інклюзію та стале природокористування [54].

Метою інклюзивною «зеленої економіки» є вирішення таких викликів, як:

- кліматичні зміни;
- деградація природних ресурсів;
- нерівність у доступі до економічних можливостей;
- соціальна несправедливість.

Виділимо 5 принципів інклюзивної «зеленої економіки» (рис. 3.2).

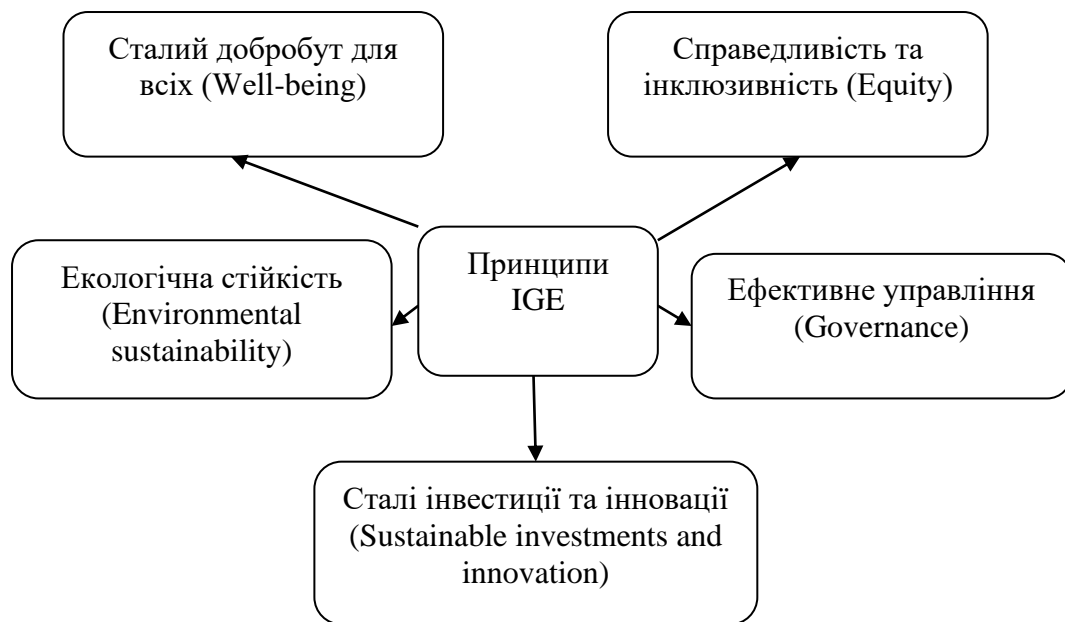

Рисунок 3.2. Принципів інклюзивної «зеленої економіки»

Побудовано на основі [54].

Аналізуючи концептуальні основи політики «зеленої економіки», варто звернути увагу на ключові аспекти Європейської зеленої угоди (European Green Deal) [26]. Вона закликає до рішучих і комплексних заходів, спрямованих на пріоритизацію захисту довкілля та боротьби зі зміною клімату в політиці ЄС.

Виділимо ключові елементи Європейської зеленої угоди (European Green Deal) [26]:

1. Кліматична нейтральність до 2050 року: зменшення викидів парникових газів на 55% до 2030 року у порівнянні з рівнем 1990 року;

перехід до економіки, яка не шкодить клімату; перехід до циркулярної економіки

2. Скорочення використання природних ресурсів і мінімізація відходів.

3. Забезпечення чистої енергії: перехід на відновлювані джерела енергії; підвищення енергоефективності.

4. Охорона біорізноманіття та екосистем: відновлення деградованих екосистем; збільшення площ природоохоронних територій.

5. Розвиток стійкого сільського господарства («Від ферми до виделки»): скорочення використання пестицидів і антибіотиків; забезпечення продовольчої безпеки та збереження родючості ґрунтів.

6. Чиста мобільність: підтримка екологічно чистих транспортних засобів; розвиток громадського транспорту і електромобільності;

7. Реформування промисловості: інвестування в зелені технології; зменшення впливу важкої промисловості на навколишнє середовище.

8. Захист водних ресурсів: покращення якості води; зменшення забруднення водних об'єктів.

9. Фінансування та інвестиції у зелену економіку: мобілізація інвестицій через Зелену угоду для сталого розвитку; впровадження нових фінансових інструментів для підтримки ініціатив.

10. Соціальна справедливість і залучення громад: забезпечення справедливого переходу для працівників і громад, залежних від вуглецевих галузей; залучення громадян до вирішення екологічних питань.

Запровадження концепції «зеленої економіки» в практику аграрного сектору вимагатиме залучення значних фінансових ресурсів, що будуть надані як державним, так і приватним сектором [55].

Цільові індикаторами щодо впровадження принципів «зеленої економіки» в аграрній сфері подамо у таблиці 3.1.

Рисунок 3.3. Цільові індикатори імплементації принципів «зеленої економіки» та ЄЗК у аграрній сфері

Складено на основі [26]

Основні напрями розвитку зелених технологій та стратегій, що сприяють переходу до екологічно сталого розвитку в країнах ЄС розглядають науковці І. Скороход та Л. Горбач. Вони аналізують політичні ініціативи та законодавчі ініціативи, спрямовані на зменшення викидів парникових газів, підтримку відновлюваних джерел енергії та ефективне використання ресурсів, а також досліджують роль Європейського Зеленого курсу як основної стратегії для досягнення кліматичних цілей та забезпечення економічної стабільності [56].

Впровадження принципів «зеленої економіки» в аграрному секторі є важливим кроком до сталого розвитку, збереження природних ресурсів та підвищення економічної ефективності.

Подамо стратегічні напрями впровадження «зеленої економіки» (рис. 3.4).

Рисунок 3.4. Важливі стратегічні напрями впровадження «зеленої економіки» в аграрному секторі економіки.

Впровадження цих напрямів сприятиме інтеграції українського аграрного сектору в глобальні «зелені» тренди та забезпечить його конкурентоспроможність на міжнародному ринку.

Т. Харченко аналізує важливість інтеграції принципів «зеленої економіки» в аграрний сектор, зокрема в контексті державного регулювання та сталого розвитку та підкреслює необхідність гармонізації політик України з європейськими стандартами для забезпечення ефективного екологічного управління, зниження негативного впливу на навколишнє середовище та досягнення сталого розвитку аграрної сфери, враховуючи інноваційні підходи та екологічні вимоги ЄС [57].

«Зелена економіка», на думку О.Маковоз, повинна стати основою для розвитку енергоефективних і ресурсозберігаючих виробничих систем, що забезпечать баланс між економічним ростом і збереженням природи для майбутніх поколінь. Науковиця наголошує на необхідності впровадження екологічно чистих технологій, раціонального використання природних ресурсів і мінімізації негативного впливу на навколишнє середовище та підкреслює важливість інтеграції екологічних, економічних і соціальних аспектів у процесах розвитку для забезпечення добробуту [58].

Отже, впровадження «зеленої економіки» в аграрному секторі є важливим кроком до забезпечення сталого розвитку та підвищення ефективності використання природних ресурсів.

3.2. Інструменти стимулювання інновацій та екологічно орієнтованого бізнесу

Екологічно орієнтований бізнес є важливими аспектами для розвитку сучасної економіки, оскільки сприяє підвищенню ефективності використання ресурсів, зниженню негативного впливу на навколишнє середовище та сталому розвитку. Для досягнення цих цілей на різних рівнях необхідно

застосовувати інструменти стимулювання інновацій та екологічної орієнтації бізнесу. Вони можуть бути законодавчими, економічними, технологічними та соціальними, і мають забезпечити баланс між економічними вигодами та збереженням екологічних стандартів (рис. 3.5).

Рисунок 3.5. Інструменти стимулювання інновацій та екологічної орієнтації бізнесу

Побудовано на основі [59, 60].

Проаналізуємо кожен із зазначених інструментів стимулювання:

1. Законодавчі інструменти є основою для створення нормативної бази, яка стимулює розвиток інновацій та екологічно орієнтованого бізнесу.

До таких інструментів належать:

- екологічні стандарти та норми (установлення вимог до рівня забруднення, споживання ресурсів та інших екологічних параметрів змушує компанії впроваджувати технології, що сприяють збереженню навколишнього середовища);
- податкові пільги та субсидії (держава може надавати пільгові умови для компаній, які здійснюють інвестиції в екологічно чисті технології);
- стимулювання «зелених» інвестицій (створення сприятливих умов для інвесторів, які вкладають кошти в екологічно орієнтовані проєкти. Це може включати фінансові механізми, такі як «зелені» облігації, екологічні

фонди, а також спеціалізовані державні програми підтримки зелених інвестицій);

- нормативно-правове регулювання (встановлення чітких стандартів та вимог для інноваційних підприємств, які бажають вийти на ринок екологічно чистих продуктів або послуг).

2. Економічні інструменти стимулювання екологічно орієнтованого бізнесу включають різноманітні фінансові інструменти, що допомагають підприємствам не тільки зберігати ресурси, але й здобувати вигоди від своєї діяльності:

- екологічні податки та збори (введення податків на забруднення навколишнього середовища або зборів за використання природних ресурсів створює мотивацію для бізнесу до впровадження екологічно чистих технологій);
- фінансування інноваційних проектів (підтримка бізнесу за допомогою державних грантів, кредитів на пільгових умовах або фондів розвитку інновацій є важливим інструментом стимулювання екологічно орієнтованих технологій, такі програми можуть включати відшкодування частини витрат на впровадження екологічних інновацій або науково-дослідницьких розробок);
- вигоди для підприємств, що використовують відновлювані джерела енергії (надання дотацій та пільг для бізнесів, які використовують сонячну, вітрову, гідроенергію або біомасу, дозволяє зменшити залежність від традиційних джерел енергії та знизити викиди парникових газів) [60].

3. Технологічні інструменти є основою екологічно орієнтованого бізнесу, адже технології, що застосовуються в цьому секторі, повинні бути спрямовані на зниження негативного впливу на довкілля та ефективного використання ресурсів:

- впровадження чистих технологій (підприємства повинні інвестувати в сучасні технології, які дозволяють зменшити використання енергії, води та сировини, а також знижувати рівень викидів, перехід на енергоефективні технології, відновлення та повторне використання ресурсів, а також використання відновлювальних джерел енергії);
- циклічні моделі виробництва (впровадження принципів циркулярної економіки передбачає переробку відходів і матеріалів, що дозволяє зменшити негативний вплив на природу та використовувати ресурси максимально ефективно);
- інновації в упаковці (розробка біорозкладної, багаторазової упаковки або упаковки з вторинних матеріалів, що не забруднює навколишнє середовище, є важливою складовою екологічно орієнтованого бізнесу).

4. Соціальні інструменти мають значний вплив на формування екологічно орієнтованого бізнесу, адже вони сприяють підвищенню екологічної свідомості серед споживачів, працівників і підприємців:

- освітні програми та тренінги (розвиток екологічної освіти на всіх рівнях дозволяє підвищити обізнаність щодо важливості екологічних практик у бізнесі. Це можуть бути як державні ініціативи, так і приватні освітні проекти для підприємців і менеджерів);
- громадські ініціативи та волонтерство (підтримка екологічних громадських ініціатив і проектів дозволяє формувати екологічну свідомість серед населення, а також заохочує бізнес до участі в благодійних екологічних акціях та проектах);
- залучення громадськості до екологічних рішень (активне залучення громадськості до прийняття рішень щодо екологічної політики підприємства сприяє більшій ефективності та прозорості в екологічних ініціативах).

Варто звернути увагу на інноваційні методи фінансування, орієнтовані на підтримку «зелених» технологій та екологічно відповідальних практик,

визначають ефективні способи залучення капіталу для реалізації проєктів, що сприяють збереженню навколишнього середовища.

Д. Шкварук виділяє такі нові фінансові інструменти: зелені облігації; зелені кредити; зелені інвестиційні фонди; стартап-акціонери; екологічні краудфандингові платформи; парковки зелених облігацій; екологічні індексні фонди; зелений інфраструктурний фонд [61].

Інноваційні та екологічно орієнтовані бізнеси вимагають підтримки з боку держави, підприємств та громадськості. Для стимулювання таких бізнесів важливо створити комплексний підхід, що поєднує законодавчі, економічні, технологічні та соціальні інструменти. Завдяки цьому можна досягти сталого розвитку, знизити екологічний вплив виробництва та забезпечити ефективне використання ресурсів для майбутніх поколінь.

3.3. Стратегічні пріоритети розвитку «зеленої економіки» для «зеленого» відновлення країни

«Зелена економіка» спроможна забезпечити тісний зв'язок між екологічними та економічними аспектами національної економіки, виступаючи як основний напрямок забезпечення сталого «зеленого» розвитку регіонів і країни загалом. Вона є однією з головних рушійних сил економічного зростання, гарантією збереження природного капіталу та ефективного використання ресурсів.

«Зелена економіка» сприяє «зеленому» зростанню, що, за даними ОЕСР, передбачає виявлення екологічно чистих джерел розвитку, формування нових екологічно орієнтованих галузей, створення робочих місць та впровадження технологій [62].

П. Юхименко, С. Батажок та Н. Янович відзначають, що «зелена економіка» пропонує практичні та гнучкі підходи до досягнення конкретного, вимірного прогресу за всіма економічними та екологічними

принципами, повністю враховуючи соціальні наслідки екологізації динаміки економічного зростання. Автори також зазначають, що природні активи не можна замінити нескінченно, тому в політиці «зеленої економіки» це повинно враховуватися акцентують увагу на соціальному аспекті «зеленої економіки», метою якого є забезпечення зайнятості населення [63].

За даними МОП, перехід до «зеленої економіки» може призвести до створення від 15 до 60 мільйонів нових робочих місць [63]. Наведемо прогноз кількості додаткових «зелених» робочих місць, які можуть бути створення в процесі «зеленої» повоєнної відбудови (рис. 3.6).

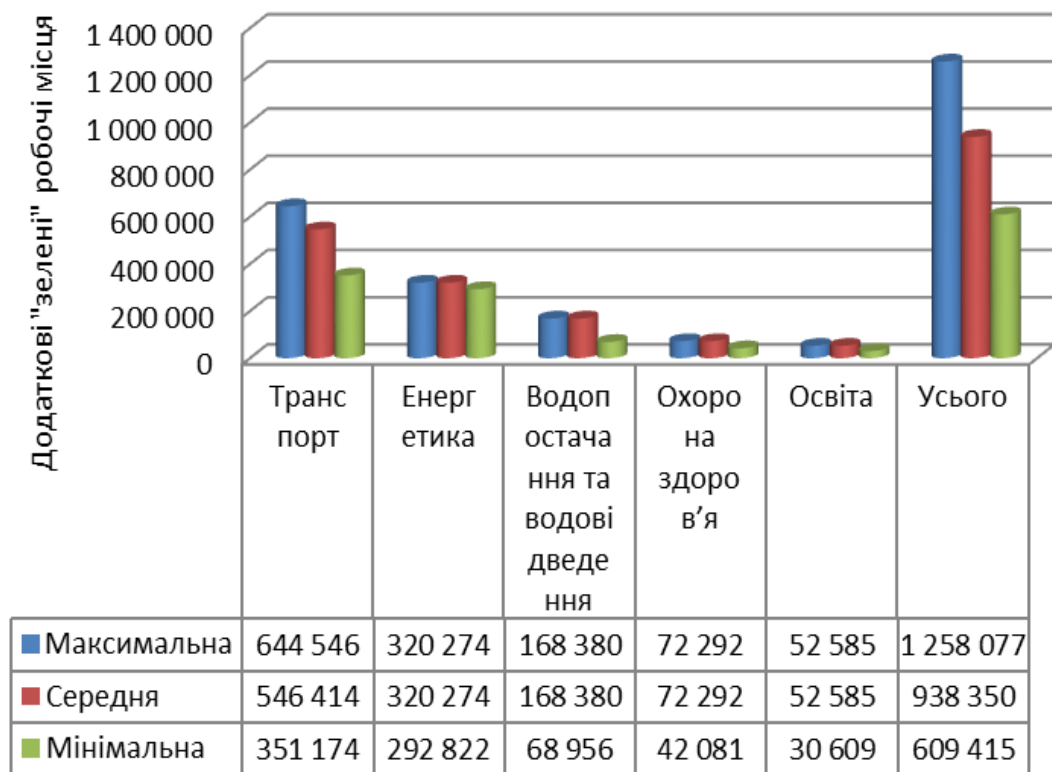

Рисунок 3.6. Прогнозна оцінка кількості додаткових «зелених» робочих місць.

Побудовано за даними [64]

«Зелене» відновлення України доцільно розглядатися як економічну необхідність для майбутнього розвитку країни. Ця концепція «зеленого» відновлення спирається на комплексний підхід до розвитку суспільства,

економіки та держави в цілому. Україна має можливість використати шанси, що відкриваються в процесі повоєнного відновлення, щоб закласти основи для подальшого «зеленого» економічного зростання. Згідно з думкою експертів [65], досягнення цієї раціональної мети можливе, якщо візія повоєнного відновлення буде спрямована на «зелену» трансформацію.

Цілі сталого «зеленого» розвитку встановлюють реальний зв'язок між екологічною та економічною системами, підкреслюючи важливість переходу до «зеленої економіки», що передбачає фундаментальну трансформацію до більш стійких методів виробництва. Впровадження інноваційних «зелених» технологій вимагає створення інноваційної системи [63].

В умовах глобальних екологічних викликів ключовим фактором для досягнення сталого розвитку стає впровадження «зелених» технологій. Це процес інтеграції екологічних рішень у виробничі, бізнесові чи повсякденні практики з метою мінімізації негативного впливу на довкілля, який охоплює використання ресурсозберігаючих технологій, зниження викидів шкідливих речовин, впровадження ВДЕ, а також створення умов для сталого розвитку.

Зобразимо вплив «зелених» технологій на аграрний сектор (рис. 3.7).

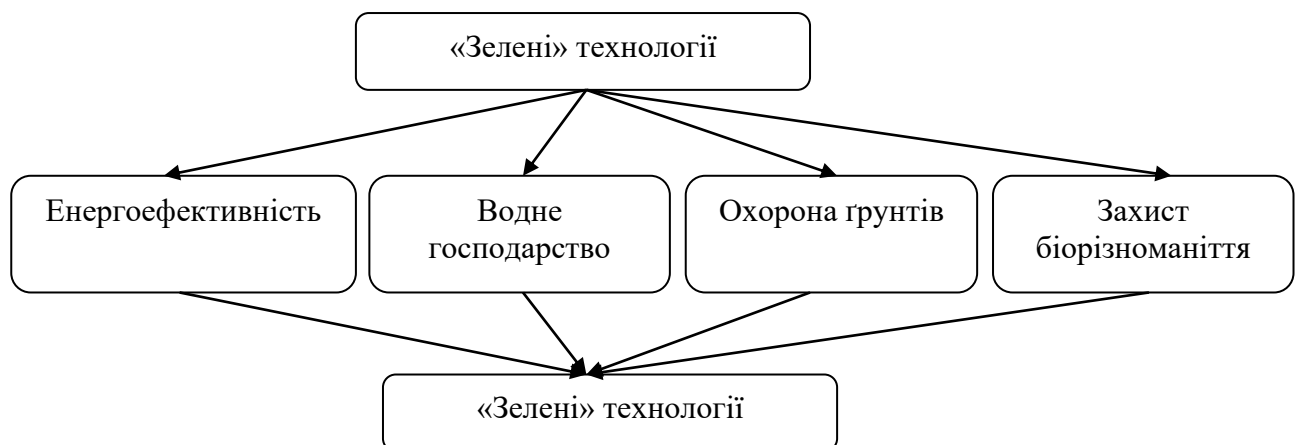

Рисунок 3.7. Вплив «зелених» технологій на аграрний сектор

Побудовано на основі [66].

Економічні вигоди повинні стати основним стимулом для переходу до «зелених» технологій. На практиці впровадження таких технологій приносить переваги як державі, так і суб'єктам господарювання (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Переваги у застосуванні «зелених» технологій

Переваги для держави	Переваги для суб'єктів господарювання
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Зменшення викидів парникових газів та зниження рівня забруднення довкілля. ✓ Поліпшення якості повітря, води та ґрунтів. ✓ Розвиток відновлюваних джерел енергії (сонячної, вітрової, біоенергетики) сприяє зменшенню залежності від імпорту енергоносіїв ✓ Залучення інвестицій у «зелені» проекти. ✓ Створення нових робочих місць у сферах «зеленої економіки», таких як відновлювані джерела енергії та екологічне сільське господарство. ✓ Участь у міжнародних екологічних ініціативах підвищує репутацію держави та сприяє зміцненню співпраці з іншими країнами. ✓ Поліпшення екологічної ситуації знижує витрати на охорону здоров'я. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Скорочення споживання енергії та ресурсів завдяки впровадженню енергоефективних технологій. ✓ Оптимізація виробничих процесів, що знижує витрати на сировину. ✓ Позитивний вплив на бренд компанії через демонстрацію соціальної відповідальності. ✓ Вихід на ринки, які орієнтовані на екологічно чисті продукти. ✓ Отримання сертифікацій та еко-маркування для підвищення привабливості продукції. ✓ Підготовка до майбутніх змін у законодавстві, пов'язаних з екологічними стандартами. ✓ Стимулювання інвестицій у дослідження та розробки екологічно чистих технологій. ✓ Підвищення рівня технологічності виробництва. ✓ Покращення відносин із місцевими громадами та підвищення рівня довіри серед споживачів.

Впровадження «зелених» технологій створює основу для довгострокового економічного розвитку, враховуючи екологічні, соціальні та економічні аспекти сталого розвитку.

Поряд з цим існують певні бар'єри впровадження «зелених» технологій в аграрному секторі економіки України:

1. Фінансові бар'єри: високі початкові витрати на впровадження інноваційних екотехнологій, зокрема, на закупівлю сучасного обладнання, розробку екологічно чистих технологій виробництва, встановлення систем утилізації відходів; обмежений доступ до

кредитування для аграрних підприємств, особливо малих і середніх господарств [66].

2. Інституційні бар'єри: недосконалість законодавчої бази у сфері екологічного регулювання та стимулювання «зелених» інновацій; слабкий контроль за дотриманням екологічних стандартів та відсутність дієвих механізмів санкцій.
3. Технологічні бар'єри: недостатній рівень розвитку інфраструктури для використання «зелених» технологій, наприклад, відсутність систем для переробки біовідходів; обмежений доступ до новітніх технологій через їхню високу вартість або недостатню поінформованість про них серед аграріїв [67].
4. Освітні та інформаційні бар'єри: низький рівень обізнаності фермерів про переваги та механізми впровадження «зелених» технологій; відсутність систематичної просвітницької роботи щодо екологічної безпеки та стійкого розвитку в аграрному секторі.
5. Соціально-психологічні бар'єри: стійкі стереотипи про недоцільність або низьку ефективність «зелених» технологій у порівнянні з традиційними методами.
6. Економічні та ринкові бар'єри: відсутність стійкого попиту на екологічно чисту продукцію через низьку купівельну спроможність споживачів; висока конкуренція з боку традиційних агровиробників, які використовують дешевші технології, що не відповідають екологічним стандартам; коливання цін на сировину та продукцію, що ускладнює планування довгострокових інвестицій у «зелені» технології [68].
7. Екологічні бар'єри: деградація ґрунтів, дефіцит водних ресурсів та зміни клімату, що ускладнюють використання певних «зелених» технологій; недостатня адаптованість новітніх технологій до регіональних кліматичних і ґрунтових умов України.

Подолання цих бар'єрів вимагає комплексного підходу, що включає фінансову підтримку, удосконалення законодавчої бази, розвиток інфраструктури, освітню роботу та стимулювання попиту на екологічну продукцію.

Фінансування заходів для розвитку «зеленої економіки» може здійснюватися з наступних джерел: держбюджету України, бюджетів територіальних громад, екологічних фондів, власних коштів аграрного бізнесу, інвестицій тощо.

Подемо обсяг інвестицій, який потрібно для впровадження заходів в рамках ЄЗК (рис. 3.8).

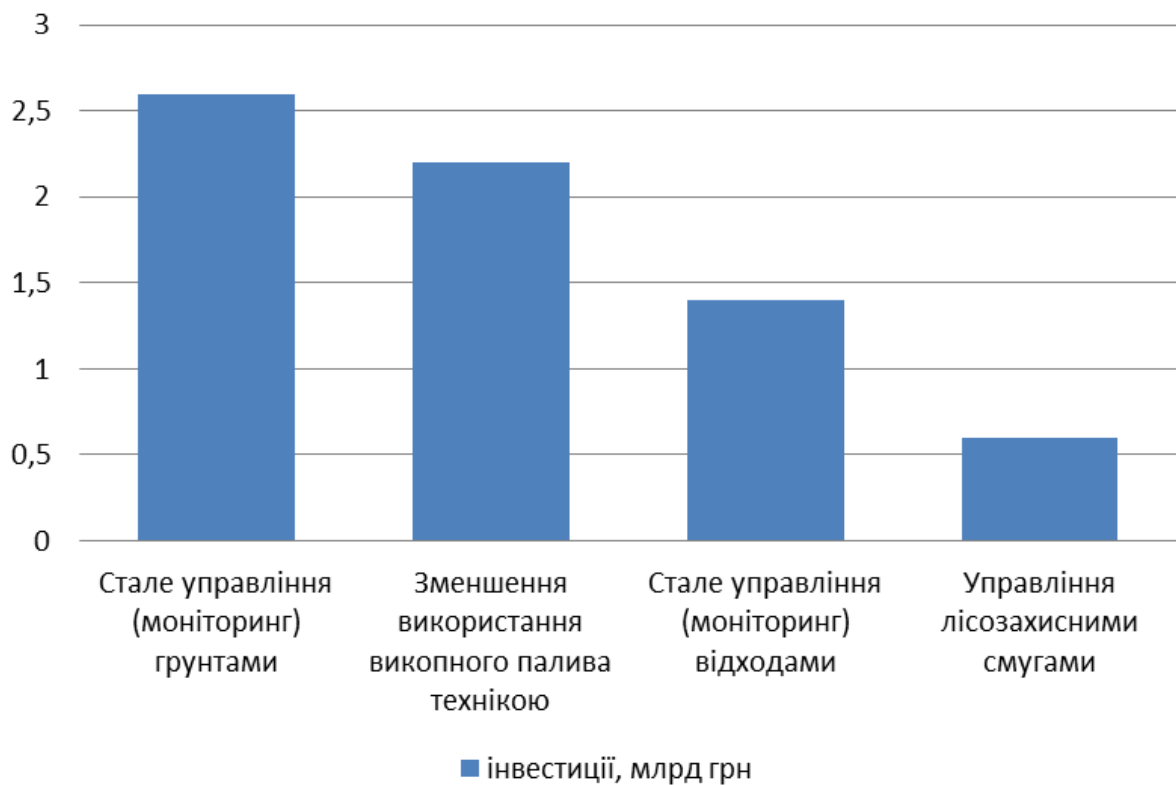

Рисунок 3.8. Обсяг інвестицій, який потрібно для впровадження заходів в рамках ЄЗК

Побудовано на основі [69].

Отже, стратегічні пріоритети розвитку «зеленої економіки» спрямовані на забезпечення сталого відновлення країни через інтеграцію екологічних,

економічних та соціальних складових. Основними напрямками є: впровадження енергоефективних та екологічно чистих технологій, перехід до відновлюваних джерел енергії, збереження природних ресурсів та зниження викидів парникових газів. Важливим елементом є стимулювання інновацій, створення нових робочих місць у «зелених» секторах економіки та розвиток інституційної спроможності для підтримки екологічно орієнтованих ініціатив. Такий підхід сприятиме екологічно сталому розвитку та підвищенню конкурентоспроможності економіки.

Для впровадження «зелених» ініціатив в аграрній сфері подамо SWOT-аналіз (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

SWOT-аналіз впровадження «зелених» ініціатив в аграрній сфері

Сильні сторони	Слабкі сторони
1. Підвищення екологічної стійкості аграрного виробництва.	1. Висока вартість впровадження нових технологій.
2. Доступ до державних і міжнародних програм підтримки.	2. Недостатня обізнаність фермерів щодо «зелених» технологій.
3. Зменшення витрат на енергоносії через використання ВДЕ.	3. Обмеженість фінансових ресурсів малих і середніх підприємств.
4. Підвищення попиту на органічну продукцію.	4. Недостатній рівень інфраструктури для сталого виробництва.
5. Зниження вуглецевого сліду продукції.	5. Нестабільна економічна та політична ситуація в країні
Можливості	Загрози
1. Розширення експортних можливостей для екологічної продукції.	1. Посилення конкуренції на міжнародних ринках органічної продукції.
2. Залучення іноземних інвестицій у «зелені» технології.	2. Зміни кліматичних умов, що ускладнюють виробництво.
3. Підтримка від уряду та міжнародних організацій.	3. Нестабільність економіки та валютні ризики.
4. Вдосконалення технологій та доступ до інновацій.	4. Ризики недобросовісної конкуренції
5. Підвищення обізнаності споживачів щодо екологічної продукції.	5. Регуляторні бар'єри та недостатня адаптація законодавства.

Складено автором

Подання даного стратегічного аналізу впровадження «зелених» ініціатив є важливим інструментом для комплексної оцінки перспектив і викликів цих заходів. Він дозволяє систематизувати сильні сторони, виявити слабкі сторони, дослідити можливості та врахувати загрози. Це забезпечує обґрунтовану основу для стратегічного планування, допомагаючи ухвалювати зважені рішення, оптимізувати ресурси та мінімізувати ризики при переході до сталого розвитку в аграрній сфері.

ВИСНОВКИ

Розвиток «зеленої економіки» в аграрній сфері має стратегічне значення для забезпечення сталого розвитку України, збереження природних ресурсів та підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору. Дослідження теоретичних засад, сучасних викликів і перспектив впровадження організаційно-економічного механізму дозволило зробити такі висновки:

1. «Зелена економіка» є сучасною моделлю господарювання, яка поєднує економічний розвиток із екологічною сталістю та соціальною відповідальністю. Її основна мета полягає у забезпеченні раціонального використання природних ресурсів, мінімізації негативного впливу на довкілля та створенні умов для підвищення якості життя населення. В сучасних умовах ця концепція набуває особливого значення через загострення екологічних проблем, зміну клімату та необхідність переходу до сталих виробничих і споживчих моделей.

2. Принципи «зеленої економіки», особливо такі як інноваційність, енергоефективність, циркулярність, збереження біорізноманіття та інтеграція екологічних стандартів у бізнес-процеси, формують основу для стійкого розвитку економіки, спрямованого на збереження природного капіталу для майбутніх поколінь.

3. Впровадження концепції «зеленої економіки» в аграрному секторі передбачає інтеграцію екологічних принципів у виробничі процеси, спрямовану на збереження природних ресурсів і підвищення ефективності господарської діяльності. Основними особливостями цього процесу є перехід до органічного землеробства, використання відновлювальних джерел енергії, впровадження ресурсозберігаючих технологій та розвиток циркулярної економіки. Успішна реалізація концепції залежить від активної участі держави через формування сприятливого нормативно-правового середовища, фінансових стимулів та освітніх програм.

4. Органічне виробництво в Україні є важливим елементом розвитку «зеленої економіки» та має значний потенціал завдяки природно-кліматичним умовам, родючим ґрунтам і зростаючому попиту на екологічно чисту продукцію як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. В Україні до 2019 року спостерігаємо позитивну динаміку зростання кількості органічних операторів, яка дещо зменшилась у 2020-2023 роках.

5. Органічна продукція в основному орієнтована на експорт, особливо продукція зернобобових культур та ягідних культур. Проте в останні роки спостерігається зростання в динаміці внутрішнього ринку органічної продукції, окрім 2022 року коли відбулося суттєве зниження споживчого ринку, що пов'язано з війною у країні. Обсяги споживчого ринку органічної продукції зростали з 0,1 млн. Євро у 2004 році 33 млн. Євро у 2021 році, а у 2023 році скоротились порівняно з 2021 роком на 18,2 %. Розвиток стримується низкою викликів, таких як недосконала нормативно-правова база, недостатня державна підтримка, обмежений доступ до фінансування та низька обізнаність споживачів.

6. Механізми державної політики щодо розвитку «зеленої економіки» базуються на поєднанні регуляторних, економічних та інформаційних інструментів, які спрямовані на стимулювання екологічно орієнтованої діяльності в аграрному секторі. Ефективна реалізація цих механізмів забезпечує перехід до сталого розвитку, зміцнення конкурентоспроможності аграрного сектору та покращення екологічної ситуації в країні. Державна політика має бути спрямована на створення сприятливих умов для розвитку «зелених» технологій, стимулювання інвестицій у екологічно орієнтовані проекти та підтримку наукових досліджень у галузі сталого розвитку.

7. Економічна оцінка чинників «зеленої економіки» аграрного сектору України виявила ключові аспекти, які впливають на її розвиток, зокрема раціональне використання природних ресурсів, впровадження

органічного землеробства та екологічно чистих технологій. Основними рушійними силами є зростання попиту на екологічно безпечну продукцію, міжнародна підтримка та інвестиції в «зелені» технології. Водночас, значними бар'єрами залишаються високі витрати на модернізацію, недостатність державних стимулів і обмежений доступ до фінансування для малих та середніх аграрних підприємств. Важливо забезпечити синергію між державними ініціативами, приватними інвестиціями та освітніми програмами для підвищення екологічної свідомості виробників і споживачів, що сприятиме сталому розвитку аграрного сектору в контексті «зеленої економіки».

8. Аграрна сфера в Україні є одна з найбільш перспективних для ведення бізнесу, оскільки має значний потенціал земельних, матеріальних та трудових ресурсів, що є основою для його прогресу. Водночас сільське господарство та бізнес потребують термінових інституційних реформ. Такі зміни мають ґрунтуватися на принципах «зеленої економіки», що передбачають забезпечення добробуту населення при одночасному зменшенні забруднення довкілля та забезпеченні продовольчої безпеки країни.

9. Аналізуючи розвиток аграрного бізнесу встановили, що політичне та економічне становище країни, вплив пандемії COVID-19, війна, а також велика кількість ризиків вплинули на суттєве зменшення кількості підприємств аграрного бізнесу, зниження активності підприємницького сектору. Динаміка вирощування сільськогосподарських культур показує, що єдиною культурою, яка демонструє приріст в посівних площах, є соняшник, що відчить про високий попит на продукцію з соняшника, зокрема на олію. Загалом відбулося зміщення акценту в аграрному секторі на користь більш рентабельних культур (соняшник, соя, ріпак) і скорочення площ під культурами зі знизеним попитом або меншою економічною ефективністю.

10. Впровадження «зеленої економіки» в аграрному секторі супроводжується низкою економічних та екологічних викликів, які потребують комплексного вирішення. Економічні виклики включають значні інвестиційні витрати на модернізацію виробництва, адаптацію до екологічних стандартів і впровадження інноваційних технологій. Екологічні виклики стосуються подолання наслідків деградації ґрунтів, забруднення водних ресурсів, зміни клімату та втрати біорізноманіття. Вирішення цих проблем вимагає інтеграції екологічних пріоритетів у бізнес-стратегії, вдосконалення нормативно-правової бази та формування свідомого ставлення до природокористування на рівні громади й бізнесу.

11. Стратегічні напрями впровадження «зеленої економіки» в аграрному секторі України мають бути спрямовані на забезпечення екологічної стійкості, економічної ефективності та соціальної відповідальності. Важливу роль відіграє підтримка інноваційних проєктів, спрямованих на екологізацію виробництва, зокрема через державне субсидування, податкові пільги та партнерство між приватним і державним секторами. Особлива роль відводиться інклюзивній «зеленій економіці», метою якої є вирішення таких викликів: кліматичні зміни; деградація природних ресурсів; нерівність у доступі до економічних можливостей; соціальна несправедливість.

12. Досліджено інструменти стимулювання інновацій та екологічно орієнтованого бізнесу, а саме: законодавчі, економічні, соціальні та технологічні. До ефективних механізмів належать податкові пільги для підприємств, що впроваджують екологічні технології, грантові програми для фінансування інновацій, пільгове кредитування екологічних проєктів, а також субсидії на модернізацію виробничих потужностей. Необхідно посилювати інформаційну підтримку, підвищуючи обізнаність про переваги «зелених» технологій та екологічного бізнесу, що стимулює їх широке впровадження.

13. Стратегічні пріоритети розвитку «зеленої економіки» для «зеленого» відновлення країни включають інтеграцію екологічних принципів у національну економічну стратегію, стимулювання інвестицій у сталий розвиток і чисті технології, а також розвиток інфраструктури для переходу до енергоефективних та низьковуглецевих виробництв. Важливою складовою є підтримка малого та середнього бізнесу в аграрному секторі через фінансові механізми та податкові пільги, сприяння розвитку органічного землеробства та відновлювальних джерел енергії.

14. Результати дослідження підкреслюють важливість системного підходу до розробки організаційно-економічного механізму, який здатний сприяти впровадженню концепції «зеленої економіки» в аграрному секторі України, забезпечуючи гармонійний розвиток економіки, суспільства та екосистем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. About green economy. United Nations Environment Programme: вебсайт. URL: <https://www.unenvironment.org/explore-topics/green-economy/about-green-economy> (дата звернення: 29.09.2024).
2. Марченко О. І., Мамалига В. О. Зелена економіка: теоретичні аспекти. *Східна Європа: економіка бізнес та управління*. 2019. № 6(23). С. 535-541.
3. Основні засади впровадження моделі «зеленої» економіки в Україні: навч. посіб. / Т. П. Галушкіна, Л. А. Мусіна, В. Г. Потапенко та ін.; за наук. ред. Т. П. Галушкіної. Київ : Інститут екологічного управління та збалансованого природокористування, 2017. 154 с.
4. Маковоз О. С., Передерій Т. С. Зелена економіка як запорука сталого розвитку. Європейський вектор модернізації економіки : креативність, прозорість та сталий розвиток: монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Л. Л. Калініченко. Харків: ФОП Панов А. М., 2018. С. 159-168.
5. Боровик Ю. Т., Єлагін Ю. В., Полякова О. М. «Зелена» економіка»: сутність, принципи, перспективи для України. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2020. № 69. С. 75-83.
6. Івашура А. А. Сучасні тенденції розвитку «зеленої» економіки в умовах глобалізації та мінімалістичного руху: монографія. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2022. 113 с.
7. Латинін М., Біловіцька Ю. Теоретичні підходи до функціонування механізмів державної політики сталого розвитку «зеленої» економіки в Україні. *Науковий вісник : Державне управління*. 2022. № 1(11). С. 74-91. DOI : [https://doi.org/10.33269/2618-0065-2022-1\(11\)-74-91](https://doi.org/10.33269/2618-0065-2022-1(11)-74-91).

8. Зінчук Т., Паламарчук Т., Усюк Т. Діалектика розвитку «зеленої» економіки в умовах глобалізації. *Економіка та суспільство*. 2022. № 44. DOI : <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-86>.
9. Зварич Р., Масна О., Рівіліс І. Методологічні засади формування концепції «зеленої» економіки. *Вісник Економіки*. 2022. № 4. С. 131-144.
10. Bondarenko V., Pokynchereda V., Pidvalna O., Kolesnyk T., Sokoliuk S. Green Economy as a Prerequisite for Sustainable Development : *Analysis of International and Ukrainian Experience. European Journal of Sustainable Development*. 2023. N 1(12). P. 221-221.
11. Yermakov O., Kostetska I. Environmental Challenges of The Green Economy: Case of Ukraine. IOP Conference Series: Earth and Environmental Science. IOP Publishing. 2022. № 1(1111). P. 012002.
12. Khoshnava S. M., Rostami R., Zin R. M., Streimikiene D., Yousefpour A., Strielkowski W., Mardani A. Aligning the criteria of green economy (GE) and sustainable development goals (SDGs) to implement sustainable development. *Sustainability*. 2019. № 11. P. 4615.
13. Сич К., Бугайчук В., Грабчук І. Тенденції та перспективи розвитку зеленої економіки в Україні. *Економіка та суспільство*. 2021. № 30. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-30-48>.
14. Мельник Н. В, Чайкін О. В. Роль зеленої економіки в умовах імплементації стратегії сталого розвитку. *International Scientific Journal "Internauka". Series: "Economic Sciences"* <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2023-8>.
15. Новак У.П., Дацків С. З. Реалізація концепції «зеленої економіки»: досвід і проблеми України. *Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова*. 2014. Т.19. № 1/2. С.75-77.

16. Death C. Four discourses of the green economy in the global South. *Third World Quarterly*. 2015. Vol. 36, Issue 12. P. 2207–2224. doi: <https://doi.org/10.1080/01436597.2015.106811>.
17. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. 2014. № 984. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_a11. (дата звернення: 04.10.2024).
18. Потапенко В. Г. Стратегічні пріоритети безпечного розвитку України на засадах «зеленої економіки»: монографія / за наук. ред. д.е.н., проф. Є. В. Хлобистова. Київ: НІСД, 2012. 360 с.
19. Чирнихівська А. В. «Зелена» економіка – стратегічний вектор сталого розвитку в Україні. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2014. № 2. С. 921-924.
20. Гарлицька Д. А. Побудова зеленої економіки – основна складова європейської інтеграції України. *Економічна думка*. 2017. № 2(27). С. 15-19.
21. IFOAM
22. Федерація органічного руху України. URL: <https://organic.com.ua/organic-v-ukraini>. (дата звернення: 04.10.2024).
23. Квач Я. П., Фірсова К. В., Борисов О. Г. «Зелена економіка» – можливості для України. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. № 6. 52-56
24. Ініціатива «EaP GREEN». URL: <https://unece.org/eap-green> (дата звернення: 05.10.2024).
25. Білокінна І. Д. «Зелене» зростання як модель збалансованого розвитку та її впровадження в аграрній сфері. Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції «Зелена економіка та низьковуглецевий розвиток: міжнародний та національний вимір». 4

- грудня 2020 р., Київ: Державна екологічна академія післядипломної освіти та управління, 2020. С. 40-42.
26. Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. The European Green Deal. COM (2019) 640 final. URL: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/european-green-deal-communication_en.pdf (дата звернення: 05.10.2024)
27. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року від 04.05.2023 р. № 179. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 12.10.2024).
28. Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність»: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18 серпня 2017 р. № 605-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/605-2017-%D1%80#Text> (дата звернення: 12.10.2024).
29. Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2030 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text> (дата звернення: 15.10.2024).
30. Про схвалення Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 листопада 2017 р. № 820-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/820-2017-%D1%80#Text> (дата звернення: 15.10.2024).
31. Про схвалення Національної транспортної стратегії України на період до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 травня 2018 р. № 430-р. URL:

- <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/430-2018-%D1%80#Text> (дата звернення: 15.10.2024).
32. Про схвалення Стратегії розвитку експорту продукції сільського господарства, харчової та переробної промисловості України на період до 2026 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 р. № 588-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/588-2019-%D1%80#Text> (дата звернення: 15.10.2024).
33. Decoupling natural resource use and environmental impacts from economic growth. A report of the Working Group on Decoupling to the International Resource Panel. UNEP, 2011. URL : <https://wedocs.unep.org/handle/20.500.11822/9816;jsessionid241B5E41C09B56573EDF06192F66AAC> (last accessed : 17.10.2024).
34. Khoshnava S. M. et al. Contribution of green infrastructure to the implementation of green economy in the context of sustainable development. *Sustainable Development*. 2020. № 1(28). P. 320-342.
35. Механізм правового регулювання як комплекс юридичних засобів / Освіта.уа: URL : <https://osvita.ua/vnz/reports/law/10126/> (дата звернення : 18.10.2024).
36. Галушкіна Т. П., Костецька К. О. «Зелена» економіка в секторальній моделі розвитку в Україні. *Економічні інновації*. 2012. Вип. 48. С. 68-77.
37. Павленко О. С. Сталий розвиток агробізнесу в концепції зеленої економіки. *Підприємництво і торгівля*, 2023. №39, С. 118-123. <https://doi.org/10.32782/2522-1256-2023-39-14>
38. Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. URL: <http://www.me.gov.ua/Charts/Detail?lang=ukUA&id=97fde9c5-6acc-4572-8ecf-cbd3e28c1848>. (дата звернення: 20.10.2024).

39. Сайт Мінфіну. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation>. (дата звернення: 20.10.2024).
40. Сайт Держстатистики. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 20.10.2024).
41. Продуктивність праці в сільському господарстві ЄС впала на 7% у 2023 році. <http://agroconf.org/content/produktivnist-praci-v-silskomu-gospodarstvi-ies-vpala-na-7-u-2023-roc> (дата звернення: 22.10.2024).
42. Гончарук І. В. Підприємницька діяльність з виробництва біопалива як сфера розвитку зеленого бізнесу. Економічний форум. 2013. № 4. С. 93-98.
43. ТОП агрохолдингів України 2024 року. URL: <https://economist.com.ua/top-agricultural-holdings-of-ukraine-in-2024>/<https://www.google.com.ua> (дата звернення: 25.10.2024).
44. Рік роботи національних стандартів та стабілізація внутрішнього органічного ринку України. URL: <https://organicinfo.ua/news/organic-market-2023> (дата звернення: 25.10.2024).
45. Органік інфо. URL: <https://organicinfo.ua/infographics/domestic-market-2018-2023> (дата звернення: 25.10.2024).
46. Сиротюк Г. В., Сиротюк С. В., Янковська К. С. Екологічно чисті технології та інновації у забезпеченні енергонезалежності сільських територій. *Стійкий розвиток сільських територій у контексті реалізації державної екологічної політики та енергозбереження* : кол. моногр. ; за заг. ред. Т. О. Чайки. Полтава : Видавництво ПП «Астрая», 2021. 408 с. С. 305-315.
47. UkraineInvest. URL: https://ukraineinvest.gov.ua/news/01-12-2023/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 26.10.2024).
48. Про затвердження Національного плану дій з відновлюваної енергетики на період до 2030 року та плану заходів з його виконання.

- Розпорядження Кабміну від 13 серпня 2024 р. № 761-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/761-2024>. (дата звернення: 28.10.2024).
- 49.Проектування вуглецево-нейтральної енергосистеми України: збільшення використання біопалива й біомаси в Україні. Європейська економічна політика ООН. URL: https://unece.org/sites/default/files/2023-08/UNECE_RES_Bio_2023_FINAL%20Final%28UA%29.pdf?utm_source=chatgpt.com. (дата звернення: 28.10.2024).
- 50.Виробництво енергії з біомаси в Україні: технології, розвиток, перспективи / Ін-т технічної теплофізики НАН України; за ред. Г. Гелетухи. Київ: Академ періодика, 2022. 373 с
- 51.Сайт Біоенергетичної асоціації України. URL: <https://uabio.org/about>. (дата звернення: 28.10.2024).
- 52.Україна та Угода про асоціацію: моніторинг виконання 2014-2022. URL:<https://www.kas.de/documents/270026/22934445/UA+2023+UCER+Ukraine+and+the+Association+Agreement.+Implementation+Monitoring+2014-2022.pdf/6c8e5702-ab17-c8cf-a2da-c11dacb6b66b?version=1.0&t=1685631554159> (дата звернення: 28.10.2024).
- 53.Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Ukraine relief and reconstruction. Brussels, 18.5.2022. COM(2022) 233 final. URL: https://commission.europa.eu/system/files/2022-05/ukrainerelief-reconstruction_en.pdf (дата звернення: 29.10.2024)
- 54.Політика ЄС щодо зеленої економіки та інновацій: Підручник. Орловська Ю.В., Чала В.С. , Глущенко А.В./ під заг. ред. Орловської Ю.В. Д.: ПДАБА. 2023. 193 с.

55. Колачник М., Гіль А. Стратегічні пріоритети розвитку «зеленої» економіки в аграрній сфері. Теоретичні аспекти ефективності виробництва сільськогосподарських підприємств. *Збірник матеріалів Звітної студентської наукової конференції за результатами науково-дослідної роботи у 2023 р. 7.03. 2024 р./* за заг. ред. В.М. Коваліва, Р.Д. Федіва м. Дубляни, 2024. С. 54-56.
56. Скороход І. С., Горбач Л. М. Розвиток зеленої економіки в країнах Європейського Союзу. Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Економіка і управління. 2019. Випуск 30(69). № 2. С. 17-21.
57. Харченко Т. О. Концептуальні засади «зеленої» економіки в механізмах державного регулювання сталого розвитку аграрного сектору: гармонізація політик України та ЄС. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування. Том 34 (73). № 5. 2023. DOI <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2023.5/14>.
58. Маковоз О. С. Зелена економіка як запорука сталого розвитку. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/4372/Zelena%20ekonomika%20yak%20zaporuka%20staloho%20rozvytku_Makovoz_Pereferii_2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 29.10.2024).
59. Мірошніченко В. В., Тьорло В. О. Проблеми становлення «зеленої» економіки в Україні. Наукові записки НаУКМА. Економічні науки. 2018. № 1(3). С. 83-88.
60. Балуєва О. В., Кумачова А. С. Особливості комплексної державної політики розвитку «зеленої» економіки в Україні в умовах системних змін. Інвестиції: практика та досвід. 2016. № 24. С. 130-135.
61. Шкварук Д. Г. Інноваційні фінансові інструменти для стимулювання зелених технологій та екологічно відповідальних практик. 2024. URL:

- https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/50462/1/Upravlinnia%20rozvytkom%20sotsialno-ekonomichnykh%20system_Ch%201_%202024_390-394.pdf (дата звернення: 29.10.2024).
62. United Nations Environment Programme (UNEP). Department of Economic and Social Affairs Sustainable Development. United Nations. 2020. URL: <https://sdgs.un.org/un-system-sdg-implementation/united-nations-environment-programme-unep-24515> (дата звернення: 29.10.2024).
63. Юхименко П. І., Батажок С. Г., Янович Н.В. Перехід до «зеленої» економіки: світовий досвід та українські реалії. Економіка та управління АПК. 2023. № 2. С. 29-44.
64. Романко С. «Зелені» робочі місця: шанс для України на відновлення та розвиток. Економічна правда. 26 жовтня 2023. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/10/24/705786/>
65. Principles, priorities and pathways for inclusive green economies: Economic transformation to deliver the SDGs. UN.GEC. 2020. URL: <https://www.greeneconomycoalition.org/assets/reports/GECReports/Principles-priorities-pathways-inclusivegreen-economies-web.pdf> (дата звернення: 29.10.2024).
66. Петренко О. П. Зелена революція в аграрному секторі: шлях до сталого економічного розвитку. Економіка харчової промисловості Том 15, Випуск 2/2023. С.38-43.
67. Ніколюк О.В. Система забезпечення екологічної безпеки промислових підприємств в умовах сталого розвитку економіки. Економіка харчової промисловості. 2021. Т.13, вип. 3. С. 70-75. doi: 10.15673/ie.v13i3.2134.
68. Гура А. О., Гуцан Т. Г. Зелена економіка: сутність, чинники та перспективи розвитку в Україні. Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди «Економіка». 2017. № 17. С. 42-51.

69. Кучер М. Імплементация Європейського «зеленого курсу» в інтересах українського аграрного сектору. URL: <https://agropolit.com/blog/458-implementatsiya-yevropeyskogo-zelenogo-kursu-v-interesah-ukrayinskogo-agrarnogo-sektoru> (дата звернення: 30.10.2024).
70. Баран Н., Колачник М. Проблеми розвитку «зеленої» економіки в аграрному секторі. Студентська молодь і науковий прогрес: тези доп. Міжнар. студ. наук. форуму, 02–04 жовт. 2024 р. С. 271.